Stenogrammid

XIII Riigikogu, VIII Istungjärk, täiskogu korraline istung

Teisipäev, 23.10.2018, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine
1. 10:01 Olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Eesti vajab põlevkivienergeetikast väljumise strateegiat ehk Põxitit" arutelu

10:00 Istungi rakendamine

10:00 Aseesimees Enn Eesmaa
Tere hommikust, austatud Riigikogu! Tere tulemast, lugupeetud külalised, kes te tänasel istungil mängite kandvaid rolle! Täiskogu VIII istungjärgu teisipäevane istung 6. töönädalal on alanud. Nüüd on aeg eelnõude ja arupärimiste üleandmiseks. Seda soovi ei ole. Palun kohaloleku kontroll!
Kohaloleku kontroll
Istungist võtab osa 70 saadikut, puudub 31.

---

1. 10:01 Olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Eesti vajab põlevkivienergeetikast väljumise strateegiat ehk Põxitit" arutelu

10:02 Aseesimees Enn Eesmaa
Austatud kolleegid! Vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse §-le 153 määras Riigikogu juhatus keskkonnakomisjoni ettepanekul olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Eesti vajab põlevkivienergeetikast väljumise strateegiat ehk Põxitit" arutamiseks järgmise korra: MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liikme Mihkel Annuse ettekanne (kuni 15 minutit), küsimused ja vastused (kuni 20 minutit), keskkonnakomisjoni esimehe Rainer Vakra ettekanne (kuni 15 minutit), küsimused ja vastused (samuti kuni 20 minutit), töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahu ettekanne (kuni 15 minutit), küsimused ja vastused (kuni 20 minutit), Eesti Teaduste Akadeemia presidendi Tarmo Soomere ettekanne (kuni 15 minutit) ning küsimused temalegi ja vastused (kuni 20 minutit). Ja nii nagu tavaliselt, iga Riigikogu liige saab esitada ettekandjatele kokku kuni kaks küsimust, selle järel on läbirääkimised. Keskkonnakomisjoni ettepanekul ja taotlusel teen Riigikogule ettepaneku, et kõigepealt võtaksid sõna fraktsioonide esindajad ja seejärel kõik ülejäänud Riigikogu liikmed. Ka Vabariigi Valitsuse liikmetel ja õiguskantsleril – juhul, kui nad tulevad saali – on õigus sõna võtta. Arutelu lõpetamisel Riigikogu otsust vastu ei võta. Keskkonnakomisjon on teinud ettepaneku pikendada vajaduse korral istungi aega kuni päevakorrapunkti ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella kaheni pärastlõunal. Teatud ajahetkel me vaagime, kas selline vajadus on tekkinud.
Niisiis, olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Eesti vajab põlevkivienergeetikast väljumise strateegiat ehk Põxitit" arutelu. Esimese ettekande teeb MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus. Palun!

10:03 MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus
Austatud Riigikogu liikmed! Sel kevadel andis 1079 eestlast oma allkirja avalikule pöördumisele "Eesti vajab põlevkivienergeetikast väljumise strateegiat ehk Põxitit". Pöördumine kirjeldas vajadust teha laiahaardeline konsensuslik poliitiline otsus põlevkivienergeetikast loobumise kohta ning seada see selgelt defineeritud eesmärgiks. Selleks on tarvis koostada tegevuskava põlevkivienergeetikast

väljumisega seotud riskide hindamiseks ja nende maandamiseks ehk nn Põxiti strateegia. Kõnealune pöördumine on tänaseks Riigikogu keskkonnakomisjoni kaudu jõudnud olulise tähtsusega riikliku küsimusena arutelule.
Kuid miks on põlevkivienergeetikast väljumise strateegia olulise tähtsusega riiklik küsimus? Esiteks on valdav osa kliimateadlasi ühel meelel, et inimtegevuse tagajärjel tekkivate kasvuhoonegaaside ning eelkõige süsinikdioksiidi paiskamine atmosfääri põhjustab globaalselt äärmuslike kliimatingimuste sagenemist. Just seetõttu on Pariisi kliimaleppest lähtuvalt ülemaailmseks eesmärgiks seatud kasvuhoonegaaside emissiooni ning sellest tingitud atmosfääri keskmise temperatuuri tõusu piiramine. Keskkonnaministeeriumi andmetel pärineb energeetikasektorist ligikaudu 90% Eestis tekkivatest kasvuhoonegaaside heitkogustest. Ülekaalukas osa sellest tuleneb omakorda põlevkivienergeetikast. Selleks, et vähendada meie süsinikujalajälge ning olla muu hulgas kooskõlas Euroopa Liidu perspektiiviga liikuda aastaks 2050 järk-järgult süsinikuneutraalse ühiskonna poole, peame aegsasti ja sisuliselt tegelema energeetikasektorist pärinevate heitmete kärpimisega. Kõige efektiivsem viis selleks on alustada sealt, kus on võimalik kõige rohkem kokku tõmmata, ehk realiseerida üleminek põlevkivilt taastuvenergiale, tagades seejuures Eestis elektrienergia varustuskindluse ning sotsiaal-majandusliku heaolu.
Teiseks viitab ka globaalse haardega majandusorganisatsiooni OECD möödunud aastal avaldatud keskkonnaraport Eesti põlevkivienergeetikale kui riiklikult olulisele küsimusele. Raporti kohaselt on Eesti majandus OECD riikide võrdluses ülekaalukalt süsinikumahukaim. See tähendab, et majanduses toodetud hüvede kohta paiskame atmosfääri suurimas mahus kasvuhoonegaase, ületades sellega OECD keskmist näitajat üle kahe korra. Lisaks rõhutatakse raportis, et põlevkivisõltuvusest loobumine on hetkel Eestis suurim keskkondlik, majanduslik ja sotsiaalne proovikivi. Ka Maailmapanga andmetel on Eestis keskmise elaniku kohta üks maailma suurimaid süsinikujalajälgi, millest ülekaaluka osa moodustab riiklik sõltuvus põlevkivienergeetikast.
Kolmandaks on põlevkivi kasutamisest tingitud keskkonnahäiringud Eesti suurim keskkonnakoorem. Lisaks õhusaastele pärineb põlevkivisektorist ka ülekaalukas osa Eestis tekkivatest ohtlikest jäätmetest ning heitveest. Peale selle on põlevkivi kaevandamine rikkunud Põhja-Eestis ulatuslikul alal ülemised põhjaveekihid ning ohustab ka sügavamal asuvat Lasnamäe-Kunda veekihti.
Neljandaks kaasneb põlevkivisektoriga oluline tervisemõju piirkonnas elavatele kohalikele elanikele. Terviseameti ja Tartu Ülikooli koostöös läbiviidud põlevkivisektori tervisemõju uuringust selgus, et idavirulaste tervis on võrreldes kaasmaalaste omaga mitme näitaja poolest kehvem, selle olulise põhjusena nimetati ka piirkonna saastatust põlevkivitööstuse tõttu. Ehkki tegu on regionaalse mõjuga, on Ida-Virumaal strateegiline, riiklikult oluline roll Eesti ühtekuuluvuses.
Viiendaks liigub kogu maailm revolutsioonilise kiirusega taastuvate lahenduste rakendamise suunas, sest see on tõestatud alternatiiv fossiilkütuste kasutamisele. Juba mitmel järjestikusel aastal ületavad ülemaailmsed investeeringumahud taastuvenergiasse oluliselt rahasüste fossiilsetesse kütustesse, rääkimata installeeritud tootmismahtudest. Juba kümme aastat järjest on uued taastuvenergiavõimsused Euroopas moodustanud üle poole aastas installeeritud koguvõimsustest. Seejuures on tuuleenergia installeeritud koguvõimsusi arvesse võttes tõusnud Euroopa Liidus maagaasi järel teisele kohale, kuid kasvutrende arvestades haaravad tuulevõimsused esikoha juba sel kümnendil. Märkimisväärne on, et veel viis aastat tagasi oli tuuleenergia installeeritud koguvõimsusi arvestades viiendajärguline maagaasi, kivisöe, hüdroenergia ja tuumaenergia järel. Mullu toodeti Euroopa Liidus esmakordselt taastuva energia allikatest, nagu tuul, päike ja biomass, rohkem elektrienergiat kui tahketest fossiilkütustest kokku. Seejuures oli vaid viis aastat tagasi see vahe enam kui kahekordselt fossiilkütuste kasuks. Tuule- ja päikeseenergia lahendused ning ka energiasalvestustehnoloogia hinnad jätkavad alanemist, mis teeb neist aina mõistlikuma alternatiivi taastumatutele kütustele, ka Eestis. Seejuures on meil hulgaliselt veel ammendamata taastuvenergiaressurssi, eelkõige tuuleenergia kasutamisel.
Kuuendaks on eelmisest punktist johtuvalt energiajulgeolek tagatud ka põlevkivi põletamata. Elektrisüsteemid on pidevas muutumises ning tuleviku võtmesõnadeks on taastuvenergia laiahaardeline tootmine, tootmisüksuste hajutamine, kohalikud mikrotootjad ning nn prosuumerid ehk tarbijad, kellel on võimekus ka ise elektrit toota, energia salvestamine nii mikro- kui ka makroskaalal, piiriülesed ühendused, näiteks olemasolevad ühegigavatise koguvõimsusega alalisvoolukaablid Soome lahe põhjas ühendamaks meid põhjanaabritega, tarbimise ja tootmise nutikam ja dünaamilisem juhtimine jpm. Tuleviku elektrisüsteemid ning -turud on kindlasti mitmekesisemad ning dünaamilised,

mis ühtlasi võimaldab üleminekut fossiilkütustelt taastuvenergiale.
Seitsmendaks võib Ida-Virumaa suur regionaalne sõltuvus põlevkivitööstusest põhjustada liigseid riske, kuna põlevkivisektori elujõulisus ja kohalikud töökohad sõltuvad oluliselt nafta hinna kõikumisest maailmaturul. Seda ilmestas nafta maailmaturu hinna järsk langus 2016. aasta alguses ning sellest tingitud koondamislaine ja sotsiaalse ebastabiilsuse kasv Ida-Virumaal. Põlevkivienergeetikast väljumise tegevuskava oluline osa peab olema sotsiaalsete riskide maandamise plaan mis tahes turuolukorra ootamatuste korral ning nn õiglase ülemineku ehk *just transition*'i realiseerimine, kasutades vajadusel selleks Euroopa Komisjoni võimaldatavaid toetusmehhanisme. Inimeste heaolu peab olema strateegia loomise keskmes.
Kaheksas, ent mitte vähim oluline küsimus on riigi kuvand. Eesti on innovaatiliste ja tulevikku suunatud lahenduste kasutamise poolest tuntud, kuid saastav energiamajandus on aina kliimateadlikumas maailmas saamas komistuskiviks. Elame ajal, mil pea kõik maailma juhtivad tehnoloogiaettevõtted seavad ambitsioonikaid eesmärke taastuvenergia täielikuks kasutuselevõtuks. "*If Tesla were a country, it would be Estonia*" motoga kampaania Tesla akutehase siia meelitamiseks oli küll visuaalselt meeldiv, kuid piisab ühest pilgust meie elektritootmise süsinikumahukusele, et Eesti valikute hulgast maha kriipsutada.
Kas Eestil on vajadus põlevkivienergeetikast väljumist suunava strateegia järele? Eestil on olemas mitmed arengukavad, mis põlevkivienergeetikat otsesemalt või kaudsemalt puudutavad. Need on: "Energiamajanduse arengukava aastani 2030" ehk ENMAK, "Kliimapoliitika põhialused aastani 2050" ehk KPP ja "Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016–2030". Koostamisel on riiklik energia- ja kliimakava, mis suuresti põhineb eelnimetatud arengukavadel ning paneb paika meie kohustused Euroopa Komisjoni ees järgmisel kümnendil.
Kuigi arengukavade kohaselt taastuvenergia osakaal lõpptarbimises lähiaastatel kasvab ning süsinikdioksiidiheide väheneb, ei näe ükski neist arengukavadest ette põlevkivienergeetika hääbumist või põlevkivi kaevandamise mahu vähenemist. Kuigi perspektiiv on, et väheneb elektri tootmine põlevkivi otsepõletamise teel ning põlevkiviõli kui vedelkütust hakatakse rohkem tootma ja kasutama, pean oluliseks rõhutada, et kliima- ja keskkonnajalajälje seisukohast ei ole neil tegevustel olulist erinevust. Põlevkivienergeetikast väljumise strateegia on vajalik laiema tegevuskavana, mis hõlmaks lisaks energeetikale ja põlevkiviõli tootmisele põlevkivienergeetika hääbumisega seotud sotsiaalseid, majanduslikke, riigikaitselisi ja muid küsimusi, mida eelnimetatud arengukavad ei hõlma. Niinimetatud Põxiti strateegia peaks olema tegevuskava põlevkivienergeetikast väljumisega seotud riskide hindamiseks ja nende maandamiseks.
Mitmed Euroopa Liidu liikmesriigid on lähtuvalt energiapoliitilistest, keskkonnaalastest, majanduslikest või muudest eesmärkidest seadnud tähtajalise eesmärgi loobuda oma riiklikus energiaportfellis kivisöest. Selles kontekstis võib põlevkivi võrdsustada kivisöega, kuna mõlema puhul on tegu kaevandatava, tahke fossiilkütusega, olenemata asjaolust, et põlevkivi küttevääртus on kivisöe küttevääртusega võrreldes ligikaudu kolm korda kehvem. Sellest on tingitud ka Eesti energiamajanduse suur süsinikumahukus. Eeskuju ebaefektiivsetest kütustest loobumisel võiks võtta järgmistest Euroopa Liidu liikmesriikidest. Belgia sulges oma viimase kivisöeelektrijaama 2016. aastal. Austria plaanib viimased kaks sulgeda hiljemalt 2025. aastaks. Meie põhjanaabrid soomlased on seadnud sihtmärgiks 2019. aasta. Muide, möödunud nädalavahetus tõi Helsingis kliimamuutuste vastasele meeleavaldusele ligi 10 000 inimest. Pika kivisöe kasutamise traditsiooniga Ühendkuningriik loobub kivisöest hiljemalt 2025. aastal, prantslased aga juba 2022. aastal. Hollandlased ja portugallased on eesmärgiks seadnud aasta 2030. Rootsi ambitsioon on olla üldse esimene fossiilkütustevaba arenenud tööstusriik juba mõne aasta pärast, kui viimane kivisöejaam peaks 2022. aastal oma katlad sulgema. Kõnealuse avaliku pöördumise üheks ajendiks on ka taotlus, et nende eespool nimetatud arenenud Euroopa Liidu liikmesriikide eeskujul pannakse meil poliitilise otsusega paika sarnane tärmin.
Head Riigikogu liikmed! Ma lõpetan oma kõne viitega kaks nädalat tagasi avaldatud ÜRO valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli ehk IPCC raportile, mis on üks viimase aja valjematest häirekelladest. Mäletatavasti pöördusid möödunud aasta lõpus avalikkuse poole üle 15 000 teadlase üle maailma, tõstatamaks olulisi akuutseid keskkonnaprobleeme, mille seas oli ka vajadus ohjeldada inimtekkelist kliimamuutust. IPCC raport aga keskendub reljeefselt probleemi tuumale ning annab selgelt märku, et muutused on ootamatult kiired ning soovimatu globaalne temperatuuri tõus võib kätte jõuda juba 12 aasta pärast. See on ajaraam, millega ei arvesta ükski eelmainitud Eestis koostatud arengukava. Põlevkivienergeetikast väljumise tegevuskava loomine ei ole sestap pelgalt olulise

tähtsusega riiklik küsimus, see on riiklikult oluline globaalse tähtsusega akuutne küsimus. Seega kutsun kõiki Riigikogu fraktsioone üles muu hulgas võtma valimisprogrammis selgelt põhjendatud seisukoht kliima- ning energiapoliitika kohta, sealjuures põlevkivi rolli kohta selles plaanis. Tänan kaasa mõtlemast! Vastan meeleldi teie küsimustele.

10:17 Aseesimees Enn Eesmaa
Suur aitäh ettekandjale! Küsimusi on. Küsimuste vooru pikkuseks ajalises mõttes on 20 minutit. Valeri Korb alustab.

10:17 Valeri Korb
Aitäh! Lugupeetud ettekandja! Te esitate ühiskonnale seisukoha, et on vajadus põlevkivi kasutamine lõpetada, kuid teil pole ei ühiskonnale ega ka põlevkivisektori töötajatele välja pakkuda plaani, kuidas põlevkivi asendada ja millised võivad olla põlevkivist loobumise tagajärjed. Võib-olla kommenteerite seda minu mõtet?

10:17 MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus
Aitäh küsimuse eest! Võib-olla alustan laiemalt. Keskkonnaühenduse esindajana, MTÜ Eesti Roheline Liikumine esindajana võin öelda, et keskkonnaühenduse roll ei ole pakkuda terviklikku tegevuskava selliste küsimuste lahendamiseks, küll aga saame viidata olulistele probleemidele ja globaalsetele küsimustele, mida meie siin võiksime lahendada, nendele võimalikele lahenduskäikudele. Aga see on väga oluline teematõstatus ja strateegiadiskussiooni avamine, ma usun, oli esimene samm selle olulise küsimuse lahendamisel.

10:18 Aseesimees Enn Eesmaa
Toomas Paur.

10:18 Toomas Paur
Aitäh, austatud juhataja! Hea ettekandja! Eilses Eesti Päevalehes oli arvamusartikkel akadeemik Anto Raukaselt, kes tundis sügavat muret taolise tegevuse pärast. Ma küsin teilt, kas need plokkide sulgemise tähtajad 2020, 2023 ja 2030 on kivisse raiutud või on ka võimalus neid edasi lükata, juhul kui asjad ei lähe nii, nagu on loodetud.

10:19 MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus
Aitäh küsimuse eest! Plokkide sulgemise tähtajad on selles mõttes kivisse raiutud, et nende plokkide kasutusaeg tundides saab läbi, meil pole võimalik neid plokke edasi kasutada. Nii et on paratamatu, et esimesed plokid väljuvad kasutusest juba lähiaastatel.

10:19 Aseesimees Enn Eesmaa
Mihhail Stalnuhhin.

10:19 Mihhail Stalnuhhin
Aitäh! Lugupeetud ettekandja! Mul on täpsustav küsimus. Te alguses ütlesite, et sellele pöördumisele kirjutas alla mingi 1300 või 1700 inimest, ma täpselt ei kuulnud. Rääkige meile palun, kuidas neid allkirju koguti. Kuidas see välja nägi, kas see toimus tänaval või kuskil poes? Kui pikalt see kampaania kestis? Mitu inimest nende allkirja andnud inimeste hulgas on Ida-Virumaalt? Kas need inimesed, kes alla kirjutasid, nägid teksti, kus oli selgelt öeldud, et põlevkivienergeetika sulgemine jätab tööta umbes 13 000 inimest ja siis on meil kõigil vaja teatud asjadest loobuda selle nimel, et kindlustada üks terve maakond jälle töökohtadega? Mind huvitab see tehnoloogiapool.

10:20 MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus
Aitäh väga laia küsimuse eest! Katsun algusest alustada. Jah, see täpne number on 1079 allkirja. Neid koguti digikeskkonnas Rahvaalgatus.ee. Allkirjad on digitaalsed. Meil pole võimalik tuvastada, kus allkirjastanud täpselt elavad, me ei tea, kas nad on tallinlased, hiidlased või idavirumaalased. Liikudes edasi küsimuse teise poole juurde, ütlen, et nad on kindlasti selle tekstiga tutvunud. Minu siiras

usk on see, et seal platvormil nad tutvusid algatuse tekstiga, kus on need probleemseisukohad kenasti lahti kirjutatud. Põlevkivisektoris on kindlasti kas otseselt või kaudselt rohkelt inimesi tööl. Otseselt on seal umbes 5000 töökohta, kaudselt võttes läheb see arv 10 000 kanti. Alternatiivid on ju olemas. Ülejäänud Eesti saab hakkama töökohtade loomisega Tallinnas, Tartus, Põlvas, Pärnus või kus iganes. Tegelikult on alternatiivid olemas, vaja on motivatsiooni, et järkjärgulise ülemineku jooksul luua mõistlikud paralleelsed võimalused töökohtade loomiseks.
Ma võib-olla täpsustan, et meie soov ei ole homme ega ülehomme põlevkivienergeetikast väljuda, see peab toimuma järk-järgult, et kaotajaks ei jääkski just need inimesed, just need töölised, kes praegu põlevkivisektoris töötavad. Kui see juhtub äkitselt, siis võib see paratamatult tekitada sotsiaalseid muresid. Me mõistame seda väga hästi.

10:22 Aseesimees Enn Eesmaa
Aivar Sõerd.

10:22 Aivar Sõerd
Austatud juhataja! Austatud ettekandja! Riigieelarve kontrolli erikomisjon kohtus eile Eesti Energia juhatusega, et saada ülevaadet Eesti Energia investeeringutest. Meie fookus oli küll natukene teine. Küsimus oli, miks on vaja neid investeeringuid rahastada riigieelarvest, aga see on teine teema. Eilse kohtumise järel andis Eesti Energia juhatus teada, et neil on plaanis rajada aastatel 2021 ja edasi uus, 200 miljonit eurot maksev õlitehas. Ma ütlen kohe oma seisukoha ära: põletamise asendamine väärindamisega on igati mõistlik. Ma ei saa muidugi aru sellest, miks sinna on vaja riigieelarve raha sisse panna. Aga võib vastu öelda, et põlevkivi õli tootmiseks kaevandamine on iseenesest ka keskkonda ohustav ja õli põletamine ka ohustab keskkonda. Mis teie sõnum meile täna on, kas Eesti Energia otsus rajada uus, 200 miljonit eurot maksev õlitehas on õige või vale otsus? Mis teie sõnum meile on?

10:23 MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus
Aitäh selle olulise teema tõstatamise eest! Kui te soovite lühikest vastust, siis ütlen, et kindlasti on uued investeeringud fossiilkütuste sektorisse pikas perspektiivis pigem kaotatud raha. See on meie nägemus. Igasugused investeeringud otsepõletamisse ja õlitööstusesse on pigem negatiivse märgiga.

10:24 Aseesimees Enn Eesmaa
Jaak Madison.

10:24 Jaak Madison
Aitäh, austatud istungi juhataja! Austatud ettekandja! Te oma ettekandes tõite korduvalt justkui näiteid või fakte, mis peaks tõestama, et Eesti jalajälg maailmas on globaalselt üks kõige suuremaid CO_2 heitmete osakaalu poolest. Seda pidi tõestama OECD raport, mis ütleb, et ühe inimese kohta on meil CO_2 heitmete osakaal üks maailma suurimaid. Kuid loomulikult, kui me vaatame Eesti rahvaarvu, siis näeme, et 1,3 miljonit pole võrreldavgi teiste, geograafiliselt umbes niisama suurte riikide rahvaarvuga. Samas on olemas ka raport aastast 2017, mis tõestab, et Eesti õhk on mikroosakeste osakaalu poolest Euroopas kõige puhtam. Kas te näete nendes kahes väites vastuolu? Teine väide devalveerib väga konkreetselt ju esimese väite, et Eesti jalajälg reostamises oleks justkui ka globaalselt märkimisväärselt suur. Teine kiire küsimus. Põlvamaal on suremus suurem kui Ida-Virumaal. Kas te oskate äkki seda seletada?

10:25 MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus
Aitäh küsimuse eest! Esiteks, OECD raport räägib süsinikujalajäljest. Kui me räägime õhu puhtusest, siis reeglina me räägime peenosakestest. Need on kaks eri asja, me ei saa neid n-ö samal skaalal, samal graafikul näidata. Kui me räägime CO_2 heitmetest, siis Eesti on n-ö tumepruun või must plekk maailmakaardil, peenosakesed on regionaalselt n-ö täppkoormus. Ma ei tea, kus need õhu puhtuse analüüsid tehtud on, võib-olla rabades, Saaremaal, võib-olla ka Ida-Virumaal. Keskmistatud tulemusena on Eesti õhk kindlasti tänu klimaatilistele tingimustele väga puhas ja meil on väga hea meel seda tõdeda.
Tulen nüüd küsimuse teise osa juurde, et miks Põlvamaal, kui ma ei eksi, on suremus suurem kui Ida-

Virumaal. Ma ei oska seal otseselt näppu kuhugi peale panna, miks see niimoodi on. Kindlasti on väga palju sotsiaal-majanduslikke põhjuseid, mis on selle taga. Samas, ma tsiteerisin Tartu Ülikooli ja Terviseameti uuringut, et Ida-Virumaal on tõesti suremus või varane suremus probleem ja ühe põhjusena on välja toodud põlevkivisektorit. Aga kindlasti on seal ka teisi mõjureid, seda ei saa nii täpselt tuvastada. Samas peab arvestama sellega, mida ütleb uuring, et põlevkivisektoril on selles oluline osa, eelkõige eeldatavasti just peenosakeste, lenduva orgaanika, kantserogeensete lenduvate ainete tõttu, mida sisse hingatakse ja mis tekitavad kopsuhaigusi, südame-veresoonkonnahaigusi jne.

10:27 Aseesimees Enn Eesmaa
Palun, Keit Pentus-Rosimannus!

10:27 Keit Pentus-Rosimannus
Aitäh, hea juhataja! Austatud ettekandja! Eesti ei jõua puhta majandusega riikide hulka tõenäoliselt enne – mitte tõenäoliselt, vaid ta ei jõuagi enne –, kui me oleme suutnud põlevkivielektrile asenduse leida. Mulle endale tundub, et iga inimene, kes üleilmsete kliimapingete tõsidusest aru saab, mõistab ka seda, et keskkonna jaoks koormava elektritootmise aeg on Eestis läbi saamas. Saastav elekter on süsinikuheitmepoliitika tõttu tänaseks väga kallis ega ole lihtsalt konkurentsivõimeline. Mulle endale tundub, et sellise energiaga tulevikule vastuminek oleks nagu auruveduriga hõljukrongile vastuminek. Esialgu võib ju tunduda, et on kuidagi nostalgiline niimoodi omaette siin popsutada, aga üsna kiiresti saadakse aru, et teised liiguvad ikkagi väga kiiresti ja palju kvaliteetsemates tingimustes eest ära. Ma olen teiega nõus, et sellise pika jutuveeretamise asemel on vaja otsust, et Eesti on aastaks 2040 või 2050 (kui vähem ambitsioonikas olla) põlevkivielektrist vaba. Seda otsust siiamaani tehtud ei ole. Kuidas teile tundub, miks?

10:28 MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus
Aitäh selle kommentaari ja hea küsimuse eest! See on hea küsimus, et miks. Lihtne on vaadata siit puldist teie poole, ministeeriumi poole, erinevate regulatsioonide poole, aga ma ei oska näppu kuhugi peale panna, et miks seda tehtud ei ole. Arvatavasti on küsimus ikkagi motivatsioonis.

10:29 Aseesimees Enn Eesmaa
Eevi Paasmäe, palun!

10:29 Eevi Paasmäe
Austatud eesistuja! Hea ettekandja! Tõesõna, me kõik tahame elada puhtas looduses ja keskkonnas. Tähtis on see, et me tahame ka tööd ja töökohta ning on hea, kui meid selle töö eest ka piisavalt tasustataks, nii et saaks elada. Aga maavarad on ju meie riigi ja meie rahva rikkus. Mõistlik on neid kasutada eesmärgipäraselt ja tulutoovalt. Samas, te mainisite oma ettekandes, et põlevkivi kaevandamisel on kindlasti regionaalne mõju, mis on tõsi. Te ühe või paari lausega mainisite, et sotsiaalsete riskide maandamise plaan on olemas. Sotsiaalsed riskid on tõesõna olemas. Kas te ei täpsustaks seda plaani mõne sõnaga?

10:30 MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus
Aitäh küsimuse eest! Võib-olla ei tulnud minu kõnest piisavalt hästi välja, et seda plaani just ei ole olemas. Põxiti strateegia peakski olema see tegevuskava, mis selle plaani või raamistiku sotsiaalsed, majanduslikud ja minu poolest ka riigikaitselised küsimused kõik n-ö ühte kompotti kokku paneb, millega on seejärel lihtne tegeleda.

10:30 Aseesimees Enn Eesmaa
Mati Raidma.

10:30 Mati Raidma
Suur tänu, austatud eesistuja! Hea ettekandja! Te tõite välja eeskujuriigid, meie head naabrid Soome ja Rootsi. Tegelikult on neil tagataskus veel üks energia – aatomienergia. Kas te jagate selles mõttes seda eeskuju või milline on teie seisukoht? Te ei maininud sellist kütust ja energialiiki.

10:31 MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus
Aitäh väga hea küsimuse eest! Aatomienergia, tuumaenergia on kindlasti väga positiivse märgiga. Kui me vaatame kliimamuutusi, siis näeme, et tuumaenergia kasutamisel on süsinikujalajälg tõepoolest väga väike. Küll aga on seal mitmed kitsendused, mis praegu ei lase võib-olla investeeringutel nii hästi tuumaenergiasse liikuda. Vaatame kas või hinda. Me üritame Eestis olla hästi kuluefektiivsed. Kui me võrdleme tuumaenergiat näiteks tuuleenergia, päikeseenergia või biomassist toodetud energiaga, siis näeme, et hinna poolest ei suuda tuumaenergia praegu nendega võistelda. Selleks et tuumaenergiat kasutusele võtta, peab toimuma tehnoloogiline kuluefektiivne hüpe, et sinna pikaajaliselt investeeritaks. Aga see potentsiaal on kindlasti olemas, diskussioon võiks olla avatud. See ongi minu vastus. Tuumaenergia on võib-olla pikema perspektiiviga vastus küsimusele, aga mitte vastus homsele küsimusele. Kindlasti saab näiteks tuuleenergia küsimus palju kiiremini lahendatud kui tuumaenergia küsimus.

10:32 Aseesimees Enn Eesmaa
Raivo Põldaru.

10:32 Raivo Põldaru
Aitäh, härra eesistuja! Hea ettekandja! Te rääkisite Euroopa tegudest maailma kliima muutmisel. Paraku paiskab Euroopa õhku 5% kogu maailma CO_2 heitmest, Eesti Euroopa omast omakorda 0,9%. Kuidas te seda võitlust näete? Kuidas meie võitlus ja meie olukorra parandamine muudab maailma kliimat, sest paraku me oleme üks osa tervest maailmast, kus meie oleme kui sääsk elevandi ... See on võib-olla väga palju öeldud, aga me oleme kui sääsk hea lihaveise turja peal, kellel on ükskõik, kas me hammustame teda või ei.

10:33 MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus
Aitäh jällegi väga hea küsimuse eest! Paar aastat tagasi tulid riikide esindajad Pariisis kokku ja leidsid solidaarsuse raamistiku, kuidas selle teemaga tegeleda. Sellega on loomulikult liitunud ka Eesti. Ma räägin Pariisi kliimaleppest. Selle põhjal saab öelda, et me ei ole selles võitluses üksi. Küll aga võiksid sellised diskussioonid nagu tänane toimuda kõikides maailma riikides. Me peame sellega tegelema globaalselt, sest see küsimus laiemalt võttes on globaalne. Me võime alustada kitsamalt ja regionaalselt, aga kliimaküsimus on globaalne. Sellele rõhub ka IPCC raport, mida ma oma kõnes mainisin. Kui me räägime sellest, mida teevad maailma suurimad saastajad, siis toon näiteks Hiina, kus on näha roherevolutsiooni või rohetehnoloogiate revolutsiooni mõju maailmale. Nemad on praegu need, kes toodavad ja paigaldavad kõige rohkem päikesepaneele ning investeerivad kõige rohkem maailmas taastuvatesse tehnoloogiatesse. Seda me ei oleks võib-olla kümme aastat tagasi Hiinast oodanud.

10:34 Aseesimees Enn Eesmaa
Dmitri Dmitrijev.

10:35 Dmitri Dmitrijev
Aitäh, austatud eesistuja! Hea ettekandja! Alustan selliselt. Meie kolleeg ütles, et me ei jõua puhtama majandusega riikide hulka enne, kui ei loobu põlevkivienergeetikast. Selle kohta tahaks mainida, et Euroopas on kõige saastavam ikkagi transpordisektor, mille järel tuleb põllumajandus ja alles siis on kuskil energeetika. Kõnes te mainisite, et põlevkivienergeetika rikub riigi mainet, silmas pidades saastavat energiamajandust. Kas te ei võta seda küsimust liiga ühekülgselt, silmas pidades riigi mainet? Meil on ka põlevkivi asjus väga hea *know-how*, Ida-Virumaal on Põlevkivi Kompetentsikeskus, Eesti on põlevkivi *know-how* poolest rahvusvaheliselt tuntud, me oleme osalenud ka rahvusvahelistes projektides, olles seal juhtiv partner. Kuidas ikkagi selle riigi mainega ja põlevkiviga on?

10:36 MTÜ Eesti Roheline Liikumine juhatuse liige Mihkel Annus
Aitäh küsimuse eest! Ma mainisin ka oma kõnes, et Keskkonnaministeeriumi andmetel pärineb ligikaudu 90% (see oli 89 ja koma midagi) süsihappegaasiheitmetest just energeetikasektorist. See osakaal üle Euroopa on kindlasti väiksem, meie oleme lihtsalt nii palju põlevkivist sõltuvad. Sealt tuleb see meie, Eesti saaste. Kui me räägime mainest ja põlevkivi *know-how*'st, siis ütleme niimoodi, et

maailmas peab olema riike, kes seda *know-how*'d ära kasutada suudavad, saavad ja tahavad. Neid maid, kus põlevkivi on, on väga palju. Kõige suuremad põlevkivireservid on USA-s. Umbes 1% põlevkivireservidest on Eestis, ometi oleme meie need, kes kasutavad seda võrdlemisi, nagu ma oma kõnes välja tõin, ebaefektiivset kütust. Nüüd on küsimus selles, millistesse riikidesse me oma *know-how* 'd ekspordime. See on küsitav, sest tänapäeval eksporditakse pigem rohetehnoloogiate *know-how*'d, see on palju rohkem hinnas kui põlevkivi *know-how*.

10:37 Aseesimees Enn Eesmaa

Suur aitäh ettekandjale ettekande ja vastuste eest! Austatud kolleegid! Te näete, et küsimus jäi esitamata õige mitmel Riigikogu liikmel. Mul on ettepanek, et küsimuse esitamisel te kasutaksite seda ühte minutit siiski ühe, maksimum kahe, mitte aga viie või kuue küsimuse esitamiseks, mis omakorda toob kaasa pikema vastuse. Teiseks, meil on pärast võimalus läbi rääkida. Nii mõnigi küsimuseminut on ära kasutatud juba mõtete ja arvamuste avaldamiseks. Selle õigem aeg oleks võib-olla hiljem. Räägin seda sellepärast, et meil on veel kolm küsimuste vooru ees. Kasutame aega ratsionaalsemalt. Vastaja kasutas oma aega minu meelest suurepäraselt, mille eest veel kord tänu.
Nii, keskkonnakomisjoni ettekande teeb komisjoni esimees Rainer Vakra. Ettekande pikkus on 15 minutit, küsimusi saab esitada kuni 20 minutit. Palun!

10:38 Rainer Vakra

Austatud aseesimees! Head kolleegid! Austatud külalised! Jätkan sealt, kus eelmine esineja Mihkel Annus lõpetas. Üle-eelmisel nädalal avaldas ÜRO eksperdikogu tõepoolest raporti, milles leiti, et üleilmse kliimakaose vältimiseks vajavad ühiskond ja maailmamajandus seninägematuid muudatusi, aga katastroofi ärahoidmiseks hakkab aeg otsa saama. Kasvuhoonegaaside emissiooni praeguse taseme juures võib kliima soojeneda 1,5 ºC võrra juba aastaks 2030. "Et omada vähemalt 50 : 50 võimalust 1,5 kraadi lae piiresse jääda, peab maailm 2050. aastaks muutuma "süsinikneutraalseks"," lisasid kliimaeksperdid. See tähendab maakeeli, et iga atmosfääri paisatud CO_2 tonn tuleb tasakaalustada tonni CO_2-ga, mis sealt vähemaks võetakse. Rõhutan ka, et põlevkivisektori tõttu on OECD meid tõepoolest tituleerinud kõige süsinikumahukama majandusega liikmesriigiks ja globaalse rohemajanduse indeksi järgi oleme Euroopa riikide seas viimasel kohal.
Kahjuks sellised olulised teemad ühiskonnas ja meedias liigset tähelepanu ei pälvi, seetõttu ma usun, et Põxiti diskussioon ja arutelu ka siin Riigikogus on äärmiselt vajalik ja tervitatav. See põhjus on lihtne. Oleme siin saalis ja ka keskkonnakomisjonis rääkinud Eesti metsa küsimustest, lageraietest. Loomulikult, need paistavad igale inimesele ju autoaknast silma, need on iga päev näha, seetõttu on emotsioon mitu korda suurem, see aga, mis toimub kusagil Ida-Virumaal sügaval maa all, mida autoaknast ei näe, tundub olevat kusagil kaugel ja kellegi teise probleem.
Inimestel on oskus leida 99 põhjust, miks midagi teha ei saa, aga nad ei leia seda ühte võimalust, miks ja kuidas olukorda lahendada. Mina isiklikult olen öelnud ka keskkonnakomisjonis, et olen jätkuvalt seisukohal, et oleks vaja konkreetset kuupäeva, millal väljuda põlevkivielektri tootmisest. Kui on positiivne siht, suund ja otsus, siis me oleme võimelised leidma ka vajalikud mehhanismid. Aga loomulikult, taastuvenergia suunas liikumine peab olema selge poliitiline siht, maandades samal ajal efektiivselt riske, mis on seotud põlevkivisektoriga. Seda teemat on siin suures saalis ja Riigikogus veeretatud omamoodi nagu kuuma kartulit, aga loomulikult ka põhjusega, sest sellel võrrandil on kolm muutujat: majandusküsimused, sotsiaalküsimused ja keskkonnaküsimused.
Toon näite. Viimase paari aasta jooksul on viiel korral kas keskkonnakomisjonis või ka Riigikogu suures saalis arutatud küsimusi, kus on n-ö põhiteemaks olnud põlevkivi. Erinevad arengukavad: "Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030", mille eesmärk on suurendada Eesti riigi, regionaalse ja kohaliku tasandi valmidust ja võimet kliimamuutuste mõjuga kohanemiseks, ning "Energiamajanduse arengukava aastani 2030", eesmärgiga saavutada selleks ajaks taastuvenergia 50%-line osakaal lõpptarbimises. Või olgu näiteks toodud Riigikogu otsus "Maapõuepoliitika põhialused aastani 2050", vastu võetud 6. juunil 2017, või "Kliimapoliitika põhialused aastani 2050", vastu võetud 5. aprillil 2017, mille eesmärk on seada aastaks 2050 sihiks vähendada Eestis kasvuhoonegaaside heidet 80% võrreldes 1999. aastaga. Võtame veel lisaks Riigikogu otsuse, mille me ise oleme teinud, "Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016–2030", mille eesmärk on riigi huvi elluviimine, mis seisneb põlevkivi kui rahvusliku rikkuse efektiivses ja säästlikus kasutamises ning põlevkivisektori jätkusuutliku arengu

tagamises. Me oleme selle küsimusega tegelenud, aga mitte niivõrd konkreetselt, kui on täna lauale pannud need üle tuhande allkirja andnud inimese.
Aga loomulikult, komisjoni ettekandjana on mul au, rõõm ja kohustus anda ülevaade ka sellest mitmetunnisest maratonistungist, mis toimus 5. juunil Riigikogu keskkonnakomisjonis, kus seda Põxiti küsimust arutati. Kohal olid Eesti Roheline Liikumine, Eesti Taastuvenergia Koda, Keskkonnaõiguse Keskus, Tartu Ülikool, Arengukoostöö Ümarlaud, Eesti Maavarade Ühing, Eesti Energia AS, Viru Keemia Grupp, Eesti Ametiühingute Keskliit, Eesti Energeetikatöötajate Ametiühingute Liit, Elering ning loomulikult Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Sotsiaalministeerium ja Keskkonnaministeerium.
Arutelu algas ligilähedaselt sama küsimusega, mida küsis hea kolleeg ja kunagine keskkonnaminister Keit Pentus-Rosimannus. Ehk küsimus oli, miks ei ole Eesti riigil siiani ühtset ja kokkuvõtvat analüüsi, elektritootmise väljumisstrateegiat, kuigi sellest on kaua räägitud. Sellele vastas Timo Tatar Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumist, et viimane uuring, mis neid teemasid puudutas, oli ENMAK-i ettevalmistamise käigus tehtud eri stsenaariumide analüüs. Stsenaariumide hindamisel arvestati keskkonna- ja majandusmõju ning varustuskindlusega. Nendest kriteeriumidest lähtudes osutus eelistatavaks versioon, et põlevkivienergeetikast väljutakse järk-järgult. Ado Lõhmus Keskkonnaministeeriumist täiendas, et põlevkivi arengukava koostamisel oli teema laual, kuid analüüsini ei jõutud. Põhjuseks võis tema sõnul olla – see on väga oluline – eestvedaja puudumine, kuna teema hõlmab keskkonna-, majandus-, regionaal- ja ka sotsiaalvaldkonda. Ehk me kinnitame, et kuna teema on nii keeruline ja mitmetahuline, siis ei ole me sellist analüüsi ja kava siiamaani Eesti riigis teinud.
Taastuvenergia koda loomulikult kinnitas, et Põxiti tegevuskava on vajalik, kuna sellest tunti selles piirkonnas puudust juba aastaid tagasi suurkoondamiste ajal ja lisaks oleme väga lähedal põlevkivielektri kriisile, kuna CO_2 kvoodi hind on tõusnud.
Eesti Energia, kuulanud ära pöördumise, tõi välja selle lihtsa sõnumi, et kui kollektiivses pöördumises on järgmise sammuna toodud riskihinnangu algatamise ettepanek, siis nende sõnul ettekandes juba räägiti lahendustest ja meetmetest. Eesti Energia toetab seda, et kõigepealt tuleks selles küsimuses koostada riskihinnang.
Meelis Eldermann Viru Keemia Grupist tõi välja, et põlevkivisektor annab Eesti SKP-st 4–5% ja Põxiti arutelu on igati loomulik. Tuleb vaadata riigi eesmärke pikemas perspektiivis. Seejuures rõhutas ta, et tuleb hoida tasakaalu ning mitte lähtuda ainult keskkonnaaspektidest, vaid arvestada ka sotsiaalset ja majanduslikku külge.
Lisaks kuulas keskkonnakomisjon ära neli huvitavat ettekannet. Võtan kõik need ettekanded kahe lausega kokku. Tartu Ülikooli keskkonnatervishoiu dotsent Hans Orru tõi ettekandes välja just põlevkivisektori mõju Ida-Virumaa elanikele. Ka see teema on siin juba kolleegide küsimustest läbi käinud. Uuriti konkreetselt saastatuse seost nende laste tervisega, kes on elanud sealses keskkonnas viimased kümme aastat. Tuvastati, et lastel, kelle elupiirkonna õhus oli enam benseeni ja formaldehüüdi, oli suurem šanss riniidi (põhimõtteliselt on see nohu), astmahoo, kuiva köha ja väljahingatava lämmastikdioksiidi kõrgema väärtuse tekkeks.
Järgmisena sai sõna Sotsiaalministeeriumi tööhõive osakonna nõunik Annika Sepp, kes leidis, et arutatava teema puhul on tööhõive oluline aspekt. Tuleb mõelda, kuidas luua piirkonnas uusi töökohti ning valmistada töö kaotavaid inimesi ette uuesti tööleasumiseks. See oli ka üks konkreetseid sisendeid, miks peale mind tuleb siia pulti rääkima, olukorda selgitama ja ka oma lahendusi pakkuma töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk.
Järgmised kaks ettekannet olid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumist ja Keskkonnaministeeriumist. Timo Tatar märkis oma kõnes, et kollektiivses pöördumises toodud mõte, et energeetikas tuleks liikuda põlevkivi kasutamisest eemale, ei ole midagi uut. Sama ideed kannab ka vastuvõetud "Energiamajanduse arengukava aastani 2030". Lisaks rõhutas ta, et viimasel paaril kuul on CO_2 kvoodi hind tõusnud ja seega võib prognoosida põlevkivist elektri tootmise kiiremat vähenemist.
Seejärel jääb põlevkivi peamiseks kasutuskohaks õlitootmine ning selle mahud sõltuvad konkreetselt nafta tarbimisest. Kui praegu on taastuvenergiakasutus lõpptarbimises 29%, siis energiamajanduse arengukavas jääb sihiks 50%. Seega, paljud märgid viitavad, et põlevkivienergeetikast väljumine on juba toimumas. See on jõukohane vaid siis, kui seda tehakse järk-järgult ning tööturg ja tööstus suudavad kohaneda. Ta rõhutas, et kiirustades ja läbi mõtlemata tegutsedes tekivad probleemid ning nende

lahendamiseks ei pruugi olla piisavalt võimekust ja valmisolekut.
Ado Lõhmus Keskkonnaministeeriumist ütles (räägin lühidalt), et põlevkivi riikliku arengukava järgi peab põlevkivi vähemalt lähema 15 aasta jooksul olema Eestis peamiseks elektritootmise tooraineks. Kestliku arengu põhimõtte kohaselt on parima võimaliku tehnoloogia rakendamine tõhusam vahend tootmise keskkonnahoidlikkuse suurendamiseks.
Loomulikult, nagu ka siin saalis oli kohe esimene küsimus, mille esitas keskkonnakomisjoni kauaaegne liige Valeri Korb, nii küsis ka hea kolleeg Meelis Mälberg komisjonis algatajate käest, et see on oluline teema, aga millised siis oleksid need energiaallikad, mis võimaldaksid säilitada praeguseid tarbimismahte. Ma usun, et on vähe neid inimesi, kes ütlevad, et see on vale samm, aga on küsimus, mis on elektritootmises siis reaalne alternatiiv. Taastuvenergia koja esindaja selgitas, et tänastes tingimustes ei ole probleem katta tarbimise vajadust impordiga, kuid potentsiaal ja võimalus on toota energiat ka taastuvatest allikatest, pakkudes sellega ühiskonnale lisandväärtust. Eesti riigisisene elektrienergia tarbimine on suhteliselt väike, arvestades, et meil ei ole väga suuremahulist tööstust. Praegu arenduses olevad meretuulepargid, mis on nüüdisaegse tehnoloogiaga, on võimelised katma suurema osa Eesti elektrienergiavajadusest.
Loomulikult kujunes keskkonnakomisjoni istungil väga oluliseks see küsimus, kui kõrgele peaks siis CO_2 kvoodi hind lõpuks tõusma, et Eestil ei oleks enam majanduslikult mõttekas põlevkivielektrit toota. Teadupärast tekib ühe megavatt-tunni elektri tootmisel 1,2 tonni CO_2 ja CO_2 tonni hind on praegu umbes 20 eurot. Kui sinna lisada põlevkivi omahind, siis kujuneb elektri hind 40–50 euro juurde. Kas see on võimalik? Margus Vals, kes esindas Eesti Energiat, ütles näitena, et 2006. aasta lõpus tootis Eesti Energia elektrit ka siis, kui CO_2 tonni hind oli 30 euro juures.

Siis küsiti selle kohta, mis puudutab konkreetseid suletavaid plokke. Eesti Energial paluti täpsustada, millal ja kuidas järgmised konkreetsed põlevkivielektriplokid suletakse. Lühidalt öeldes on vastus see, et vastavalt tööstusheidete direktiividele on elektrijaamaplokile ette nähtud tööaeg kuni aastani 2023 või 17 500 töötundi. Tõepoolest eksisteerib võimalus, et mõnel plokil saavad töötunnid täis juba järgmisel aastal.
Keskkonnakomisjon küsis arvamust kahest teisest komisjonist. Nagu ma rääkisin, on see kolme osapoolega võrrand. Küsisime pöördumise kohta arvamust Riigikogu majanduskomisjonist, kes vastas, et nad arutasid kollektiivset pöördumist sisuliselt 11. septembril avalikul istungil, kaasates arutellu lisaks pöördumise algatajate esindajatele ka asjasse puutuvad riigi ja kohaliku omavalitsuse esindajad ning põlevkivisektori ettevõtjad. Lühike ühelauseline kokkuvõte, mis siis otsustati: kõikide osapoolte ärakuulamise järel jõudis majanduskomisjon üksmeelsele otsusele, et eraldi strateegiat põlevkivienergeetikast väljumiseks vaja ei ole, ja sellekohane ettepanek ei leidnud toetust. Sama pöördumist arutas ka Riigikogu sotsiaalkomisjon, seda 10. septembril aastal 2018. Sotsiaalkomisjoni arvates on tõstatatud teema oluline ja pöördujate mure põhjendatud ning probleemide lahendamiseks oleks vaja kaaluda eri aspekte. Komisjon keskendus oma arutelus eelkõige tööhõive ja tervisega seotud teemadele, kuna sotsiaalkomisjonil puudub kompetents teistes valdkondades. Komisjoni arvates on Ida-Virumaa tundlik piirkond ning komisjon näeb riske, et see võib töörutu olukorda oluliselt halvendada. Tegemist on niigi keerulise piirkonnaga ning sinna lisapinget juurde tekitada oleks vastutustundetu. Progress toimub igas sektoris ja igal pool ning põlevkiviga tegelemine ei kao ära ka 30 aasta pärast. Põlevkivisektor ei kao, vaid muutub puhtamaks. Ühesõnaga, koputati ka keskkonnakomisjoni südametunnistusele, et keskkonnakomisjon peab kollektiivset pöördumist edasi arutama, arvestades mõjusid eri valdkondades. Seda me oleme ka teinud. Rõhutan, et seetõttu on meil tänases päevakavas neljanda ettekandena Eesti Teaduste Akadeemia presidendi Tarmo Soomere ettekanne. Tema vastab nendele küsimustele, mis on võimalikud alternatiivid ja kuidas oleks võimalik edasi minna. Aitäh!

10:54 Aseesimees Enn Eesmaa
Küsimuste vooru avab Jürgen Ligi.

10:54 Jürgen Ligi
Aitäh! Tahtsin küll küsida eelkõnelejalt, sest tema ütles meile, et ükski Eesti arengukava ei lahenda seda probleemi, mida käegakatsutav kliimakatastroof kätkeb. Tema luges ette, et tuleb kiirelt loobuda fossiilkütustest. Mida keskkonnakomisjon pakub siis stiimulina rahvale? Tema ütles, et stiimulites on küsimus. Mida te pakute, mis elatustaset, mis alternatiive, missugust tulevikku?

10:54 Rainer Vakra
Aitäh! Hea küsija kindlasti teab professionaalse parlamendihundina, nagu sa, Jürgen, ennast nimetad, et keskkonnakomisjoni nimel ei saa ma siin hakata lubadusi välja andma. Keskkonnakomisjon selle poole pealt seda küsimust ei arutanud. Küll aga on ju selge, et kui me räägime inimeste elukvaliteedist ja igapäevasest elustandardist, siis nendest ei ole keegi nõus loobuma, seetõttu ma soovitan küsida neid küsimusi just järgmiselt ettekandjalt, kes on selle valdkonnaga väga palju kokku puutunud. Ta oli ka siis sõna otseses mõttes rindejoonel, kui aastaid tagasi seal valdkonnas koondamine käis. Aga mis puudutab küsimuse esimest poolt, siis tõepoolest, nendest viiest riiklikust arengukavast ja ka valitsuse otsusest ei ole võimalik otseselt välja lugeda daatumit või kuupäeva – sellele viitas ka hea kolleeg Keit Pentus-Rosimannus –, millal me võiksime näiteks põlevkivielektri tootmisest väljuda, selles suunas tööle hakata. Me oleme teatud mõttes seisukohal, et küll see kõik juhtub iseenesest. Nüüd on vaja vastata küsimusele, kas me soovime seda protsessi kiirendada, aeglustada või tõepoolest sellega üldse mitte tegelda. Mina usun, et mõistlik oleks tõepoolest see kuupäev ja siht paika panna ning selles suunas ka tööle hakata.

10:56 Aseesimees Enn Eesmaa
Palun, Helmen Kütt!

10:56 Helmen Kütt
Tänan, austatud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Kõigepealt tahan öelda, et on suurepärane, et teine selline kollektiivne pöördumine on jõudnud Riigikogu suurde saali ja teemat ei aruta mitte ainult üks komisjon või mõned komisjonid, vaid kõik head ametikaaslased saavad nii kuulata kui ka küsida. Aga nüüd küsimus. Sa kandsid väga põhjalikult ette komisjoni arutelu. Aga mida sina kui komisjoni esimees ja ise selle teemaga palju tegelenud ja ka selle valdkonna haridusega inimene isiklikult sellest arvad? Kuidas peaks edasi minema? Ma mõistan, et sa oled komisjoni ettekandja, aga järsku sa natukene siiski avad oma isiklikku seisukohta.

10:57 Rainer Vakra
Aitäh! Tegelikult koorus ka komisjoni arutelul väga selgelt välja, et ei ole ühte visiooni või tegevuskava. Heal lapsel võib olla mitu nime, me võime nimetada seda strateegiaks või töödokumendiks, sest paljude jaoks võib selline sõna nagu Põxit olla hirmutav. Samas tuleb öelda, et inimeste teadvusse jäämise ja diskussiooni mõttes on leitud väga andekas nimi. Aga selge on ju, vaadates ka CO_2 hinda, et Põxit kui selline tegelikult on juba toimumas. Lõppkokkuvõttes, kui ikkagi viimase kümne päeva jooksul on üheksal päeval elektri hind olnud põlevkivist tootes 50 euro kandis, siis on selge, et kui CO_2 tonni hind, mis on 20 euro juures, veelgi tõuseb, ei ole lihtsalt puhtmajanduslikult võimalik sellisel juhul tootmist jätkata. Siis ongi küsimus, kas meil on selleks hetkeks olemas tegevuskava, et oleks selge, millised peaksid olema sammud koondamiste puhul või kuidas sektoris töötavaid inimesi ennetavalt hõlmata täiendus- ja ümberõppega ehk millised on positiivsed programmid Ida-Virumaa majanduse elavdamist ja iseäranis just ettevõtlusprogramme silmas pidades, et ei tekiks sellist olukorda, nagu tegelikult aastaid tagasi, kui valitsus sõitis kiirkorras ja erandkorras Ida-Virumaale valitsuse istungit pidama. Ükspuha, kuidas me seda tegevuskavapaberit või dokumenti nimetame, olgu see Põxit, olgu see arengukava, olgu see strateegia, olgu see positiivne programm Ida-Virumaale, tegelikult oleks sellist konkreetset dokumenti minu hinnangul vaja, et me lõppkokkuvõttes ei leiaks ennast situatsioonist, kus CO_2 kõrge hinna tõttu Eesti Energia elektritootmisvõimsused suletakse, aga meil puudub tegevuskava ja me piltlikult öeldes loeme järgmisel hommikul lehest, et Eesti Energia alustas näiteks inimeste koondamist. Ennetav tegevus on väga oluline, sellega tuleks juba täna alustada.

10:59 Aseesimees Enn Eesmaa
Toomas Jürgenstein.

10:59 Toomas Jürgenstein
Aitäh! Hea ettekandja! Küsin õpetajana, sest seda tööd olen ma elupäevad teinud ja tõenäoliselt teen kunagi ka edasi. Ma tean, et sa käid sageli koolides esinemas. Vaat minusugune vanapoolne inimene,

tema on juba harjunud, et põlevkivist tuleb elekter ja elupäevad on sealt tulnud ja tuleb edasi ka. Aga kui sa oled klassi ees, aega on ka vähe ja küsitakse, et mis värk selle põlevkivielektriga siis ikkagi on, kuidas sa lühidalt peamisi asju välja tuues vastaks? Ma saan ehk endale spikri, kuidas kunagi edaspidi koolis kõnelda.

11:00 Rainer Vakra
Ma pean väga sõnu valima, sest kui sa õpetajana neid sõnu noortele Eestimaa kodanikele edasi annad, siis ei tohiks jääda valed mõtted kõlama. Lühidalt öeldes on nii, kui me vaatame Eesti saastekoormust, siis näeme, et 80% saastest tuleb põlevkivitööstusest. See on selgelt meie kõige olulisem, kõige raskem ja kõige keerulisem keskkonnaküsimus. Aga kui me vaatame kaugemasse tulevikku, näiteks aega 50 või 100 aasta pärast, siis on selge, et see, mis tegelikult seal maa all toimub, olgu need põlevkivikaevanduse tekitatavad kahjustused põhjaveekihtidele või ka konkreetselt see saaste, siis ma tean, et üks ettekandja tuleb ja ütleb selle kohta, et see on lausa kuritegu inimkonna vastu. Aga loomulikult on õige ka see pool, millest siin saalis on väga palju räägitud, et ükski inimene ei soovi oma elustandardit muuta. See on Eesti ühiskonna probleem, see on Ida-Virumaa probleem. Nagu ma ka ütlesin, sellel võrrandil on tõepoolest vähemalt kolm tundmatut, need on sotsiaalküsimused, majandusküsimused ja keskkonnaküsimused. Aga kui me soovime ikkagi sellise liigina nagu inimene jätkuvalt siin maakeral eksisteerida ja mitte ühineda 99,9% liikidega, kes on välja surnud, siis on vaja sellised keskkonnaküsimused lahendada, isegi kui nad tunduvad täna meile väga rasked, väga keerulised ja väga võimatud.

11:02 Aseesimees Enn Eesmaa
Andres Herkel.

11:02 Andres Herkel
Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Ma sain aru, et majanduskomisjon võttis omamoodi selge seisukoha, et sellist strateegiat, nagu algatajad selles petitsioonis ette panid, ei olegi vaja. Milline on keskkonnakomisjoni seisukoht? Teie ja ka eelmine ettekandja osutasite tegelikult väga paljudele strateegiadokumentidele, mis meil haakuvalt on valdkonnas olemas. Minu meelest ongi Eesti probleem tihti see, et neid strateegiadokumente on palju, neid alati ei täideta, nad on omavahel vastuolus. Te olete korduvalt öelnud, et tuleks fikseerida see lõppkuupäev, et sellest alustades saab mingisugust tegevuskava koostama hakata. Öelge meile, milline see kuupäev teie arvates peaks olema.

11:02 Rainer Vakra
Aitäh! Kõigepealt on jälle see hetk, kui ma saan öelda, et ma ei saa rääkida terve keskkonnakomisjoni nimel. Tulenevalt ka Riigikogu kodu- ja töökorrast koguneb pärast suure saali arutelu keskkonnakomisjon veel kord, et teha oma otsus, nii täpne ja nii selge, kui see on võimalik. Tõepoolest, tuleb tunnustada, et majanduskomisjon on teinud oma otsuse väga jõuliselt majanduse poole pealt vaadates. Mina isiklikult olen, jah, tõepoolest, veendunud, et selles valdkonnas, mis puudutab põlevkivielektrienergia tootmisest väljumist, oleks vaja lüüa üks vai maasse, millest siis saaks lähtuma hakata. Kas see aastanumber on 2030, kui me oleme ambitsioonikad, või 2040 – ma arvan, et see on diskussiooni koht, aga selge on see, et hetkel keskkonnakomisjon seda sellisel kujul ei otsusta. Ma usun, et see võiks olla üheks küsimuseks ka 3. märtsi parlamendivalimistel, kui Eesti inimesed ja kodanikud saavad anda hinnangu, kus suunas Eesti riik peaks liikuma, mis on need väärtused, mis on need keskkonnaküsimused, millest me lähtume, ja kuidas me näeme Eesti riiki 10, 20, 30 ja 100 aasta pärast.

11:04 Aseesimees Enn Eesmaa
Peep Aru.

11:04 Peep Aru
Aitäh! Rohkem kui kümneaastase Riigikogus viibimise aja jooksul olen ma korduvalt võtnud osa energeetikaalastest aruteludest ja alati on ühe märksõnana kõlanud selles võrrandis ka julgeolekuoht. Täna ei ole kahjuks või õnneks see sõna veel kordagi siin kõlanud. Kas julgeolekuohu mõttes on toimunud olulised muutused meile positiivses suunas või oleme ennast suutnud nendes küsimustes

tugevaks muuta ja need ohud maandada? Kas keskkonnakomisjonis oli see aspekt arutelul ja kas me peaksime seda arutama?

11:05 Rainer Vakra
Aitäh! Olles osalenud ka ise varasematel energeetikateemalistel aruteludel nii siin Riigikogus kui ka väljaspool seda, tuleb tunnistada, et julgeolekuoht on tõepoolest alati olnud üheks aspektiks. Kindlasti saab öelda, et olukord on mitu korda paranenud, võrreldes selle ajaga, kui te kümme aastat tagasi, nagu te ütlesite, oma parlamendiliikme karjääri alustasite. Selle aja jooksul on Eesti ühendatud Põhjamaade võrguga, me oleme ühelt poolt Nord Pooli elektriturul, kus on nii Soome, Rootsi ja Norra kui ka Eesti, teiselt poolt ehitame välja samasuguseid ühendusi lõuna suunas ehk Läti suunas. Ehk see eraldatus, mis oli veel 10–15 aastat tagasi, on tänaseks muutunud ja see kindlasti tugevdab meie energiajulgeolekut. Ma usun, et see on ka üks põhjusi, miks konkreetselt selle Põxiti pöördumise arutelul keskkonnakomisjonis seda küsimust isegi ei puudutatud.

11:06 Aseesimees Enn Eesmaa
Tarmo Kruusimäe.

11:06 Tarmo Kruusimäe
Tänan, hea aseesimees! Hea ettekandja! Kui majanduskomisjonis avati peensusteni põlevkivitööstuse tahke, siis mil moel on juhtunud nii, et ei keskkonnakomisjon ega ka eelkõnelejad ei ole soovinud või tahtnud teha sellest järeldusi, vaid välja tuleb täpselt seesama skeem? Ega teil ei ole eesmärk juba püstitatud ja praegu tuleb see lihtsalt, nui neljaks, ära vormistada? Ma toon näitena kas või veelindude küttimise, kui te olite teadlikud, et ornitoloogid esitasid teile eksitavaid andmeid, aga eesmärk oli ikkagi see asi ära koputada. Ega siin ei ole see soov suurem kui teadmiste omandamise soov?

11:07 Rainer Vakra
Aitäh! Kui te vaatate meie juhatuse kinnitatud töökorda, siis te näete, et siin mingit teie kirjeldatud koputamist kui sellist ei toimu. See arutelu on konkreetselt selleks, et juhtida sellele tähelepanu, püüda leida ühiskonnas konsensust ja tekitada arusaama, et põlevkivienergeetika ja põlevkivisaaste Eestis on tähtsad ja möödapääsmatud küsimused, mis tuleb lahendada. Teiselt poolt, tõepoolest, tuleb tunnistada, et majanduskomisjon erinevalt teistest komisjonidest, kes vaatasid kolme võrrandiosa, lähtus ainult majanduspoolest. Majanduse poole pealt vaadates on kindlasti võimalik öelda, et seda teemat pole keskkonnavaatest või sotsiaalkindlustuse vaatest põhjust vaadata. Aga olles lugenud läbi ka majanduskomisjoni istungi protokolli, võin öelda, et aruteludest käis läbi ka see, et nad on veendunud, et tänu CO_2 hinnale sureb põlevkivist elektri tootmine aja möödudes loomulikul teel välja.

11:08 Aseesimees Enn Eesmaa
Aivar Surva.

11:08 Aivar Surva
Aitäh, austatud juhataja! Hea ettekandja! Tõesti on palju juttu olnud sellest ja te oma ettekandes ka kinnitasite, et suurem osa saastest tuleb Eestis Ida-Virumaalt. Probleemid on seal üsna tõsised ja ammu teada. Samas on ka teada, et keskkonnatasudest suurema osa me kogume täpselt samamoodi Ida-Virumaalt. Nende probleemide lahendamiseks peaks ju vähemasti tuleviku mõttes olema rahalisi ressursse kogutud üsna palju. Kas komisjonis on olnud juttu, äkki võiks kogutavatest ressurssidest suunata suurema osa Ida-Viru ja meie elektrienergiatootmise probleemide lahendamiseks?

11:09 Rainer Vakra
Aitäh, härra Surva! Ma tõsiselt tunnustan teid selle küsimuse eest. Tegelikult on seesama küsimus jõudmas keskkonnakomisjoni lauale ja ka siia Riigikogu suurde saali. See on ressursitasusid käsitlev seadus ja seal on tõepoolest võimalik neid muudatusi teha. Kõigil meil, kes me täna oleme siin saalis ja ka väljaspool seda, on võimalik muudatusettepanekuid teha, selles arutelus osaleda. Tõepoolest, diskussioon, kas ressursitasud peaksid olema suunatud kõik tagasi Ida-Virumaale või on nendest võimalik rahastada ka keskkonnaprojekte, olgu siis kas Saaremaal, Hiiumaal või kusagil mujal Eestis, on

aastakümneid pikk. Aga taas kord, selle diskussiooni käigus seda poolust nihutada on meil siin üheskoos võimalik juba lähinädalate jooksul. See küsimus tuleb lauale ja mul on hea meel, et te selle tõstatasite.

11:10 Aseesimees Enn Eesmaa

Suur tänu ettekandjale! Rohkem küsimusi ei ole. Järgmise ettekande teeb töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk. Palun!

11:10 Töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk

Austatud juhataja! Austatud Riigikogu liikmed! Mina olen Anneki Teelahk ja töötan töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhatajana. Seda tööd olen ma teinud aastast 2011, enne seda töötasin 12 aastat Eesti Põlevkivi personalijuhina. See on ka ilmselt üks põhjustest, miks mind täna siia on kutsutud. Filosoofiliselt võin öelda, et Põxit algas aastal 1999, kui mina Eesti Põlevkivisse tööle läksin. Siis oli seal 7500 töötajat. Kui ma sealt lahkusin, siis oli töötajaid 3000. Nii et tegelikult käib see protsess juba pikka aega. Kui ma aastal 2011 asusin töötukassas sellesse ametisse, siis olid käimas Viru kaevanduse ja Aidu karjääri kinnipanek. Hiljem toimusid veel koondamised, aastatel 2016–2017.
Teen hästi lühidalt ja räägin Ida-Virumaa tööturu olukorrast, sest see muutub kogu aeg. Paraku, kui ma aeg-ajalt olen mõnel konverentsil, kuhu on Tallinnast tulnud esinema keegi, kes ütleb, et Ida-Virumaal on töötuse protsent 11, siis ma mõnikord, kui see on väga auväärne inimene, mõtlen, et ma ei hakka ütlema, et tegelikult on see juba 8%. Seetõttu ma räägin sellest väga lühidalt ja PowerPointiga teid ei tapa. Ma pean ennast paadunud praktikuks ja tahan jagada seda, mida ma oma kolleegidega olen läbi teinud praktilise elu käigus, ja võib-olla räägin ka mõnest sellisest asjast, mida ei tasuks teha. Ootan teie küsimusi.
Nii, aga praegu on tõesti töötuse osakaal meil 8%. Mõni aeg enne suurkoondamisi saavutas Ida-Virumaa selle, et ta ei olnud töötuse poolest kõige viimane. Nüüd me oleme selles rongis mitte küll kõige viimased, aga eelviimased. Kui meil olid viimased suurkoondamised, siis samal ajal kahjuks või õnneks, sest see on alati ka väljakutse, oli ju tegelikult töövõimereformi algus. Ida-Virumaal sattus kokku kaks n-ö suurt väljakutset. Kui üle Eesti olid töötukassa osakondadel probleemiks töövõimereformi teemad, uued kliendid, uued ülesanded ja uued väljakutsed, siis meil oli n-ö kaks ühes. Siit slaidilt on näha, et meil on neli töötukassa bürood. Väga sageli, kui Tallinnast inimesed tulevad Ida-Virumaale, siis nad ütlevad, et ma käisin Narvas, ma tean Ida-Virumaast kõike, ma olen Ida-Virumaa ekspert. Narva on Narva, ka tööturg on seal erinev. Jõhvi on Jõhvi, Kiviõli on Kiviõli, Sillamäe on Sillamäe ja Iisaku on Iisaku. Need on üsna eripärased.
Vaatame, kuidas nende viie aasta jooksul on töötuse protsent langenud. Viis aastat tagasi oli see 13,4%. Näete, langus 9% peale toimus just täpselt enne suurkoondamisi, enne seda, kui põlevkivisektoris hakkasid Nitrofert, Eesti Energia kaevandused ja VKG koondama. Siis tõusis see 11,3%-le. Oli ju teada, et kui mingid suured koondamised tulevad, siis loomulikult töötuse protsent kiiresti tõuseb. Ma pärast räägin natuke ka meetmetest.
Veel üks asi, mis on Ida-Virumaad iseloomustanud, on pikaajaliste töötute arv. Kui me vaatame, milline oli töötute arv *versus* pikaajaliste töötute arv, siis näeme, et viis aastat tagasi oli pikaajalisi töötuid – need on inimesed, kes on vähemalt aasta olnud töötukassas arvel ega ole töötanud – 7000 ja nüüd on neid 2000. Aga tegelikult tähendab see igapäevast tööd nende inimestega, kes on võib-olla juba mõelnud, et nad kunagi enam tööle ei saa. See on see, mida me iga päev teeme.
Nüüd räägin töövõimekaoga klientide osakaalust Ida-Virumaal. Viis aastat tagasi ei olnud need inimesed üldse meie vaateväljas ja nüüd on nad üks osa meie uutest klientidest. See on jällegi omapärane kliendisektor, neile on vaja oma lähenemist, aga hea on see, et väga paljud inimesed on leidnud endale rakenduse ja saanud uusi teenuseid ning võib-olla saavad ka rohkem oma tervisele mõelda.
Nii, töökohtade arv. Kui mina seitse aastat tagasi töötukassasse tööle tulin, siis minu kreedo oli see, et hakkame tööandjatega koostööd tegema. Kui ei ole tööandjatega koostööd, siis ei ole ka tööhõivet. Ei ole mõtet lihtsalt rääkida, et meie istume siin ja tohutult nõustame inimesi. Aga edasi? Viis aastat tagasi oli umbes 400 töökohta. Tegelikult, seitse aastat tagasi, kui ma töötukassasse tulin, siis minu eelkäija ütles, et mis viga nüüd järgmisel inimesel tulla, et nüüd on Ida-Virumaal juba sada töökohta saada. Praegu on tuhatkond töökohta. Aga sellest, missugused need töökohad on, saab juba hiljem rääkida. Mis on Ida-Virumaa tööturu eelised? Kogu aeg, kui me kohtume tööstusparkide esindajatega või meelitame potentsiaalseid investoreid Ida-Virumaale tulema, me räägime, et loomulikult on ka meil

struktuurne tööjõupuudus, aga meil on siiski tööandjale pakkuda suure kogemusega oskustöölisi, meil on tehnikaharidusega kogenud spetsialiste. Natuke tegi haiget väide, et põlevkivikompetents ei ole nii väärtuslik kui, ütleme, roheline kompetents. Mina olen mitu puuda soola koos mäeinseneridega ära söönud ja tean, et inseneerikompetents on väga väärtuslik. Küsimus on selles, et kui tööturul olukord muutub, kuidas siis seda kompetentsi väärtustada ja sellele baasile midagi muud peale ehitada. Meil on TalTechi ja Tartu Ülikooli kolledžid, Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus kolmes õppekohas ja Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli struktuuriüksus.
Mis on Ida-Virumaa tööturu probleemid või, ma ütleksin, väljakutsed? Me eelmisel nädalal mõtlesime kolleegidega, mida me ütleme inimese kohta, kellel on vähene eesti keele oskus ja kellel digioskusi ei ole. Me leidsime, et see on koolituspotentsiaaliga klient. Nii me ütlemegi, et teil on koolituspotentsiaali. Vananenud hariduse teema tuli esile just siis, kui Nitroferdis oli koondamine. Ma mäletan emotsionaalseid kohtumisi inimeste ja ametiühingutega. Üks töötaja ütles: "*Vot kontšil tehnikum v 76-om godu. Takoje osoboje bõlo obrazovanije, takoje osoboje*." Jah, see oligi kunagi väga eriline amet, mida ta õppis, aga kahjuks ei ole sellega täna mitte midagi peale hakata. Aga ei tohi näpuga näidata, et vaadake, see ei ole väärtuslik, mida te õppisite, vaid tuleb öelda, et see on mingi baas, sellele saab midagi ehitada, see lehekülg, mis oli, see on eelmine lehekülg, aga nüüd me läheme edasi. Tõesti, inimestel on ka ebapiisavad oskused ja vähene mobiilsus. Mobiilsus hakkab nüüd kasvama, aga teate, kui raske oli viis aastat tagasi rääkida, et tegelikult võib Kiviõlist ka Kohtla-Järvele tööle käia, et Sillamäelt võib ka Jõhvi või Narva tööle käia või vastupidi, sest see on 25 kilomeetrit. Need kõik on sellised pika vinnaga asjad. Ka pikaajaline töötus – ikkagi on päris palju neid inimesi.
Eesti keel ja eesti keele õpe on täpselt samamoodi üks meie väljakutseid. Praegu on niimoodi – ma 11. kuupäeval võtsin välja andmed –, et vabu töökohti on 957 ja eesti keele oskust ei vajata neist 644 töökohal. Jah, need on väga erinevad töökohad. Siin slaidil on ka näha, kus sektoris on need töökohad, kus ei ole keelenõudeid. Kui me räägime etteruttavalt Põxitist, siis tuleb öelda, et enamik töökohti põlevkivisektoris on sellised, kus eesti keele oskust ei nõuta, aga kui see väljumine toimub, siis kindlasti on see üks nõudeid. Kus on vaja eesti keele oskust? Siin on ka üks selline slaid. Sellel teemal me oleme väga palju tööd teinud. Siin slaidil on näidatud, kuidas on eesti keele oskus paranenud. Töötukassal on täna võimalus ka õpetada inimesi, nii töötavaid kui ka töötuid, ja motivatsioon on järjest kasvanud. Tegelikult inimesed näevad, et keeleoskust on vaja. Me iga päev selle nimel töötame. Tegelikult oli veel maikuus meil 16 koolituspartnerit, kes eesti keele õpet pakkusid. Me kasvatame neid partnereid ka ise. Mina olen selline inimene, et kui ma näen probleemi, siis ma vaatan peeglisse, et mida mina saan teha. Ja siis ma lähen koolitusfirmadesse, ütlen, et teate, eesti keele õpet on meil väga vaja, palun pakkuge seda. Ärge pakkuge floristikat ja ma ei tea mida, seda ei ole üldse vaja, vaid pakkuge seda, mida on turul vaja. Öeldakse, et oi, aga kust me õpetajaid võtame. Mina ütlen, et Eestis mujal on ka ju õpetajaid, tooge nad siia. Vahel on selline tunne, et inimesi on vaja lihtsalt nagu surkida.
Meil on palju teenuseid. Siin on üks slaid selle kohta, mida me inimestele pakume. Me toetame tööandjaid. Siin on kursiivis kirjutatud, et me maksame töökoha loomise toetust. See projekt on lõppenud, aga uus on tulemas. Siin on kirjas ka töökoha loomise toetuse eesmärgid. Viimasel korral loodi 645 töökohta ja väga erinevates sfäärides. Aga see töö on väga-väga suur. Vabariigi Valitsus võttis selle otsuse vastu aastal … Kas see oli 2016 või? See toimus maikuus ja juba juunis ajakirjanikud helistasid, et kuidas neid ei ole, otsus on ammu vastu võetud, miks neid töökohti juba ei ole. Vaat kõik need asjad on pika vinnaga. See, et üks tööandja leiaks 20 inimest ja nad ümber õpetaks, võtab aega. Siin on veel üks slaid. Eelmisel aastal on ka vähenenud töövõimega inimesed tööle saanud ja väga erinevatele ametikohtadele. See on jälle müüt, et vähenenud töövõimega inimesed on kõik ühesugused, neil kõigil on ühesugused probleemid. Väga paljudel on väga suur motivatsioon tööle hakata, nende seas on ka väga heade oskustega inimesi. Koostöös tööandjatega me oleme leidnud väga paljudele inimestele töökohad.
Nii, EGF-i meetmed, Euroopa globaliseerumisfondi meetmed. Kui viimane koondamine oli, siis me koos Sotsiaalministeeriumiga mõtlesime, mida me saaksime veel Ida-Virumaal teha. Meie mõte oli see, et kui tulevad suured koondamised, siis tuleks väga kiiresti reageerida, et inimesed ei jääks pikaks ajaks ilma tööta. Veel teine printsiip: need meetmed, mida me inimeste jaoks hakkame võtma, peavad olema aktiivsed meetmed, et inimesed ei istuks kodus, saades mingit toetust, vaid et nad saaksid oma kvalifikatsiooni täiendada ja tasemeõppesse astuda ning saaksid toetusi, mis aitaksid neid edasi.
Ma rääkisin hästi kiiresti. Nüüd räägin mõne sõnaga sellest, mis toimus minu Eesti Põlevkivi perioodil. Aastal 1999, kui ma sinna tööle läksin, oli kevadel juba suletud Tammiku kaevandus, järgmisel kevadel

oli Sompa kaevanduse sulgemine ja siis tulid järjest Sirgala karjäär, Kohtla kaevandus, Ahtme kaevandus, läks järjest-järjest niimoodi ning lõpuks tulid Viru ja Aidu. Milline see kogemus oli? Ikkagi, kui mõni selline otsus tehti, siis see tehti vähemalt aasta varem. Iga valdkonna eest oli vastutaja ja mõeldi täpselt, mida on vaja teha. Mina olin see inimene, kes inimestega tegeles, ja mitte üksinda, vaid oma meeskonnaga. Üle kahe nädala olid meil tööhõivekomisjonid. Meil oli eesmärk, et inimesed, kes ei ole veel pensionieas, saaksid suunatud teistesse ettevõtetesse tööle. Aga need teised ettevõtted ei olnud väga motiveeritud võtma tööle inimesi näiteks Sompa kaevandusest. Siis pandi eesmärgiks, et Estonia peab võtma 100 inimest ja Viru peab jälle nii palju võtma. Siis me võtsime need nimekirjad ja vaatasime koos ametiühingutega iga töötajat, iga perekonda ja nii üle kahe nädala. See oli igapäevane töö. See ei ole rõõmus tegevus, aga süda on rahul, et seda sai teha väga keskendunult ja kõike sai arvesse võtta. Aitäh! Ma saan aru, et mu aeg on läbi.

11:25 Aseesimees Enn Eesmaa

Suur aitäh ettekande eest! Tore, et te võtsite arvesse ka meie ajalisi piiranguid. See ei kahandanud teie ettekande väärtust. Palun, Külliki Kübarsepp, teie küsimus!

11:26 Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea aseesimees! Aitäh ettekande eest, aitäh realistliku pildi eest! Kui Ida-Virumaal käia ja ettevõtjatega kohtuda, siis üks probleem, mida nad välja toovad, on see, et valitsused on kümnete-kümnete miljonite kaupa Ida-Viru programmi raames raha piirkonda viinud, kuid probleem nende arvates on see, et see raha on laiali pillutatud ega suuda anda sellist suurt efekti, mis Ida-Virumaad tegelikult edasi viiks. Kas teie oskate tuua positiivseid näiteid valitsuste suure mõjuga rahasüstide kohta, nii et te saaksite öelda, et see on Ida-Virumaale kindlasti toonud positiivset arengut ja annab meile Ida-Virumaa asjus lootust?

11:26 Töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk

Aitäh küsimuse eest! Ma ütlen kohe paadunud praktikuna, et ei ole võlukeppi, ei ole ühtegi meedet, mis aitaks kõikide hädade vastu. Kas või seesama töökoha loomise toetus. See ei olnud raha laialipildumine. Me väga hoolega ju rääkisime tööandjatega. Tänu sellele tõi näiteks üks ettevõte oma tootmise Soomest Kohtla-Järvele ja oli päris mitu laienenud ettevõtet. Ühte mäletan ma Narvas. Ettevõtja tegelikult ütles, et ta oli kogu aeg laienemisele mõelnud, aga see oli ajend. See on küll riigi toetus, aga me nägime ka, et nendel ettevõtetel, kes pidid 20 inimest tööle võtma, oli põhiprobleem see, et nad ei osanud inimesi leida. Võib-olla on julm seda öelda, mida ma nüüd ütlen, aga ma olen pikaaegne personalitöötaja. Te kuulete ju tihti ja mina kuulen ka praalimist, et pole kedagi kuskilt leida, pole töötajaid leida. Minu küsimus on alati see, et aga kust te otsisite. Vahel küsin, kas nad töötukassas käisid. Saan vastuseks, et ei, töötukassas käidi eelmisel aastal ja sealt kedagi ei leitud. Siis ma alati ütlen, et teate, Ida-Virumaal tuleb 200 uut klienti igal nädalal arvele ja umbes sama palju inimesi saab tööle. Ei ole võimalik, et kõik need inimesed, kes koondatakse, ilma tööta jäävad. Ka näiteks Eesti Energiast tuleb *step by step* selliseid inimesi. Üks minu väga hea tuttav, keskastme juht, ka koondati. Ma ütlesin tööstuspargile, et teate, selline hea inimene on saadaval. See on tõsi, jah, et inimesi pole saada, aga see ei ole täistõsi. Me saame tegelikult aidata. Personali planeerimist peaks ju tegema, tänapäeva volatiilses ja turbulentses maailmas on see küll väga keeruline, aga paljud ei mõtle sellele, keda neil on homme vaja. Me saime tänu sellele toetusele hakata tööandjatega rääkima sellest, et nad annaksid teada, millised mõtted neil on, sest siis me saame nende jaoks inimesi koolitada ja pakkuda nendele võib-olla seda, mida nad ei oska isegi ette näha.

11:29 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Urve Tiidus!

11:29 Urve Tiidus

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma haaran sõnasabast kinni. Te ütlesite siin, et tihti me ei mõtle, keda on homme tööturul vaja. Te olete väga suure praktilise kogemusega ja hea analüüsivõimega daam. Kuidas te hindate praegust kutsehariduse, rakenduskõrghariduse ja ülikoolide võimekust pakkuda selliseid õppekavasid ja sellist ettevalmistust, mis tagab tulevikus inimestele töö,

ümberõppimise võimalused jne? Kas te annaksite sellise väikese hinnangu ja ühtlasi prognoosiksite, kas millestki on puudu ja millest täpselt on puudu näiteks nendes koolides?

11:29 Töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk

Jah, ma olen üle kümne aasta olnud Kutsekojas energeetika-, mäe- ja keemiatööstuse kutsenõukogu liige, ma olen ka kutsehariduskeskuse nõunike kogus üle kümne aasta olnud ja olen Tallinna Tehnikaülikooli Virumaa kolledži tegemistega hästi kursis, olen seal loenguid pidanud ja meie koostöö on väga tihe. Seetõttu on see tagasiside olemas. Meil on praegu olemas ka OSKA valdkonnauuringud selle kohta, mis on need tuleviku töökohad, ja seda võtab TalTechi Virumaa kolledž väga palju arvesse. Tegelikkuses on nii, et kui insenerid selle lõpetavad, siis nad lähevad nagu soojad saiad, nad lähevad ettevõtetesse, loomulikult. Aga jällegi on tõsi, aga mitte täistõsi see tööandjate n-ö sõnum, et nad ei leia endale töötajaid. Kui nad tahavad mingit väga spetsiifilist töötajat, siis nagunii peab teda töökohal välja õpetama. Ei ole võimalik õpetada töötajaid iga töökoha jaoks, täpselt iga tööandja jaoks. Kui inimene lõpetab Tallinna Tehnikaülikooli, ma ei tea, energeetikuna, ta läheb ettevõttesse tööle ja kui ta valib, ütleme, ühe suuna, siis ta õpib seda töö juures. See on nii ja naa. Ma olen siiski positiivne.

11:31 Esimees Eiki Nestor

Liina Kersna, palun!

11:31 Liina Kersna

Aitäh, hea istungi juhataja! Austatud ettekandja, suur tänu teile väga huvitava ettekande eest ja suur tänu selle olulise töö eest, mis te Ida-Virumaal teete! Sotsiaalkomisjonis seda teemat arutades tõsteti esile, et energeetikavaldkonnas töötavad Ida-Virumaal keskmisest kõrgema palgaga ja spetsiifiliste oskustega inimesed. Teie nimetasite neid ka koolituspotentsiaaliga klientideks, kui nad tööturule jõuavad. Mind huvitab, milliseid nende inimeste oskusi te olete siis edasi arendanud, kui nad on tööturul, ja millistesse sektoritesse energeetikavaldkonnast tulnud inimesed enamasti tööle lähevad.

11:32 Töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk

Aitäh! Kõigepealt, kui meie saame kliendiga kokku, siis me hindame iga kliendi individuaalset koolitusvajadust. Tegelikult, kui rääkida nendest, kes on energeetikasektorist lahkunud, siis olgem ausad, alati lahkuvad need, kes ei ole võib-olla ettevõttes arenenud. Kui me räägime Eesti Energiast või VKG-st, siis nad panustavad väga palju koolitusse, seda ei tasu üldse alahinnata, ja arengusse panustatakse ka väga palju. Töötlevasse tööstusesse on palju ka n-ö digimaailma tulnud. Aga kui inimene tuleb meile, siis üks asi on eesti keele oskus. Kui inimene on kõrgharidusega, siis ta otsib spetsialisti ametikohta. Ka Ida-Virumaal on teatud tööandjad, kelle juures on võimalik töötada keskastme juhina või juhina, ükskõik, näiteks Narvas on Fortaco või mõni teine ja on ka Sillamäe sadama ettevõtted. Jaa, kindlasti. Me koos kliendiga hindame ära, mida temale vaja on. Väga sageli on nii, et ta on näiteks insener, aga puidutööstuses töötamiseks on tal vaja mingisugust täienduskoolitust. Väga tihti on vaja digioskusi, AutoCAD-i, on vaja ka inglise keele oskust. Me koos kliendiga seda hindame ja kliendil on võimalik ka endal valida. Ei ole niimoodi, et meie ütleme. Loomulikult, me näitame talle tema koolituspotentsiaali ja klient saab ise valida. See sõltub jällegi, tõesti, sellest, millised töökohad just siis on ja mis töökohad tulevikus on. Me koos kliendiga seda hindame.

11:34 Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

11:34 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Aitäh ilusa, selge, loogilise ja tegelikku elu tundva ettekande eest! Kõik taasiseseisvunud Eesti valitsused on püüdnud ju Ida-Virumaaga tegelda. On olnud mitmed tegevusprogrammid ja rakenduskavad, üks põhjalikum kui teine. Kas nende tegevuskavade ja rakendusprogrammide koostamisel on kontakt Ida-Virumaal tegelikult toimuvaga kas töötukassa või mingite teiste organisatsioonide kaudu olnud küllalt tugev? Kas on arvestatud just nimelt asjaolude tegelikku tundmist või on need ikkagi paraku jäänud kaugelt Tallinnast koostatavateks?

11:35 Töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk
Aitäh! Sellega on järjest paremini. Minuga on küll viimasel ajal väga palju ühendust võetud, mitte sellepärast, et ma väga tahaks ennast kusagile toppida, aga ma olen juba 55-aastane, nüüd on aeg hakata rääkima oma kogemustest, sellest, kus sa ise oled vigu teinud ja kus oled midagi ära teinud. Kindlasti on meil veel selliseid inimesi, näiteks Teet Kuusmik, tööstusparkide juht. Nii et kui me midagi teeme, kui me lepime milleski kokku, siis siin ongi oluline see, missugune on see positiivne sõnum Ida-Virumaale. Me tegelikult koos teeme neid asju. Ida-Virumaad vaadates on selge, et me kuidagi saame aru, et põlevkivienergeetikast väljumine ju tuleb tahes-tahtmata, me kõik saame sellest aru, aga nüüd ongi küsimus, kuidas seda teha, millise ajakavaga ja mida leida inimestele asemele. Vahel on selline tunne, nagu selles Baskini loos oli, et mis te seal plangu taga ehitate. Kahtlusi ei ole, aga kõhklused on, aeg-ajalt ikka. Aga kuna mina olen selline otseütleja ja 12 aastat meestega töötanud, siis ma tavaliselt alati pöördun inimese poole ja ütlen, et see asi ei ole nii. Sellega on nüüd muidugi paremini, aga loomulikult võiks teha rohkem. Nii nagu ma alguses ütlesin, korra Narvas käia ja promenaadil jalutada on loomulikult tore, aga ma pean silmas just neid inimesi, kes me siin kohapeal oleme olnud, toimetanud ja elanud ning kes ei kavatse siit kusagile minna. Me oleme alati avatud.

11:36 Esimees Eiki Nestor
Andres Herkel, palun!

11:36 Andres Herkel
Aitäh, härra esimees! Austatud ettekandja! Ühinedes komplimentidega ettekande eest, on mul üks haakuv sotsiaalvaldkonna küsimus. Kuidas te kommenteerite esimese ettekandja härra Annuse väidet, et idavirulaste tervisenäitajad on Eesti keskmisest oluliselt halvemad ja selle põhjustajaks on ilmselt ka põlevkivisaaste? Kas see on jätkuv probleem või on see pigem varasema saastenivoo probleem või on nende halbade tervisenäitajate taga ka näiteks pikaajaline töötus iseenesest? Mis on need põhjused?

11:37 Töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk
Aitäh! Muidugi, ma ei ole arst, samuti mitte hiromant ega kaardimoor, ma ei oska ennustada. Mina ise arvan, et ma olen väga terve inimene, kuigi ma olen kogu aeg Ida-Virumaal elanud, aga võib-olla ma n-ö helendan, ma ei oska öelda. Kui ma Eesti Põlevkivis töötasin, siis üks minu töö osa oli töötajate tervisekontrollihangete koostamine ja läbiviimine ning nende partneritega suhtlemine. Kui tervishoiuarstidega sai räägitud, siis nad väga tihti ütlesid, et kaevurid on hea tervisega, aga pagana halbade eluviisidega. Suitsetamine, ülekaalulisus ja kõik need asjad, mis on mujal, on ka Ida-Virumaal. Ma arvan, et kindlasti kõik need mõjud on, aga mina ei oska küll öelda, kus need mõjud kõige suuremad on. Loomulikult, pikaajaline töötus. Me oleme näinud, et kui inimene saab tööle, ka töövõimekaoga inimene, kellega see töö on pikaajalisem, ja kui ta lõpuks saab tööle, võib-olla üle pikkade aastate, kui suguvõsa ja sootsium on talle kogu aeg öelnud, et ta on ikka nii haige, et olgu kodus, aga kui ta lõpuks tööle saab, siis ta kirjutab oma konsultandile, et aitäh selle eest, ta tunneb ennast palju paremini. Ongi nii. Hinnangut ei oska ma öelda, seda peab uurima. Te teate, et meil on ju uraani kaevandatud, meil on radoon ja meil on sada häda, aga nii on.

11:39 Esimees Eiki Nestor
Keit Pentus-Rosimannus, palun!

11:39 Keit Pentus-Rosimannus
Aitäh, hea spiiker! Austatud ettekandja, aitäh selle ettekande eest, mis minu meelest oli julgustav kõigile nendele, kes on pisut skeptilised kõige selle suhtes, mis puudutab põlevkivielektri tootmisest väljumist! Saastava põlevkivielektri peale mõtleme me tulevikus küllap umbes samamoodi, nagu me praegu mõtleme selle aja peale, kui solgivett otse jõkke või aianurka lasti. Praegu ei kujuta enam keegi ette, et loodusega nii ümber käia võiks. Sama asi on põlevkivielektriga, mis praegu, nagu siin juba korduvalt viidatud on, tekitab lõviosa Eesti saastest ja jäätmetest. Kliimamuutuste mured maailmas on väga tõsised ja suhtumist süsinikuheitmetesse muudetakse aasta-aastalt ainult karmimaks, mis tähendab, et põlevkivielekter ei ole juba praegu enam konkurentsivõimeline. Tark on selleks ajaks, kui me põlevkivielektrist vabad oleme, valmistuma hakata.

11:40 Esimees Eiki Nestor
Palun küsimust!

11:40 Keit Pentus-Rosimannus
Te viitasite oma ettekandes 1999. aastale, mis on umbes 20 aasta tagune aeg. Kas 20 aastat ette selle otsuse teatavakstegemine on piisav selleks, et Ida-Virumaal jõuaks ka töökohad ümber korraldada ja ümber kujundada?

11:40 Töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk
Aitäh! Ega minevikku ei saa päriselt tulevikku projitseerida, sest muutused ju kogu aeg kiirenevad. Aga siiski võin öelda, et kogu selle aja jooksul on tehnoloogia nii palju muutunud ja ka töökohad on tõesti *step by step* meile tulnud. Me näeme oma klientide hulgas, et viis aastat tagasi inimesi, kes tahtsid ettevõtjaks hakata, Ida-Virumaal väga ei olnud, ei olnud motivatsiooni, inimesed tahtsid töötada suures ettevõttes. Siiamaani on neid inimesi väga palju. Ma ei oska öelda, kas 20 aastat on piisav. Kui ma siia tulin, siis ma mõtlesin kogu aeg Põxitile, sest need on minu inimesed, uskuge, need põlevkiviinimesed on minu inimesed, ja Põxit ei tohiks olla *exit*, nagu meie Ida-Virumaal ütleme, vaid see peab olema transformatsioon, nagu ütlevad mäemehed ja energeetikud. Kindlasti, ma ei ole selles mõttes ekspert. See teeb mu südame natuke rahulikumaks, et me peame tõesti nendele inimestele mõtlema. Samas, kui ma täna küsin klientidelt, kes tahab minna tööle Eesti Energiasse või VKG-sse, siis tahavad kõik. Kõik. Koristuseetööline või läbindaja saab 2000–3000 eurot palka ja meil ei ole pakkuda alternatiivi, teist sellist oskustöölise ametikohta. Me kõik saame aru, et inimestel on mingisugused laenud-liisingud, neil on siin kogu elu. Ida-Virumaa ei tohi tühjaks joosta, majad ei tohi tühjaks jääda ja kõik see. Jah, nii ja naa. Ma ei tea, aga nii oleks natuke kergem kui siis, kui see toimuks homme.

11:42 Esimees Eiki Nestor
Eevi Paasmäe, palun!

11:42 Eevi Paasmäe
Austatud juhataja! Hea ettekandja! Kulla Anneki, väga tore oli sind siin täna kuulata! Ma tean, kuivõrd tõhusat tööd te teete kohapeal koostöös tööandjate, kohaliku omavalitsuse ja kogu sihtgrupiga. Ilmselt on ka selle tulemusena need protsendid ikkagi positiivsemas suunas liikumas. Me räägime tööpuudusest, aga äkki ütled, kus meil on selline puudus, et me ei leia inimest töökohale. Kas seda on ja mis valdkonnas?

11:43 Töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk
Aitäh! Eks need ole ikkagi teatud spetsiifilised oskustöölised. Aga see võib-olla ei olegi nii suur probleem. Siin on jällegi kõige suurem probleem see, et tööandja peaks meile mingi aja ette ütlema. Tavaliselt võtab väljaõpe aega, ei ole teada, kas meie kohalikus kutseõppekeskuses on võimalik väga kiiresti ja meie koolitajatega neid inimesi õpetada. Jah, on teatud oskustöölised, näiteks CNC-pingi operaatorid, keda on kogu aeg rohkem vaja, kui neid on, ja neid tuleb õpetada, aga loomulikult on vaja ka teatud spetsiifikaga juhte. Tööstuses on vaja teatud spetsiifikaga juhte. Eks siin ole jällegi see, et vahel tehakse see oskuste loetelu nii pikaks, aga siis sa hakkad rääkima, mida seal vaja on ja kas äkki saaks õpetada. See ongi selline pidev töö tööandjatega. Loomulikult, kogu aeg on kedagi puudu. Muidugi, kõige raskem on neil inimestel, kellel ei ole baasharidust, keeleoskust ega kogemust. Nendega on meil kõige rohkem tööd ja ka tööandja ei taha võtta tööle sellist inimest, ta tahab ikkagi mingisuguste baasoskustega inimest.

11:45 Esimees Eiki Nestor
Kalle Palling, palun!

11:45 Kalle Palling
Aitäh, austatud spiiker! Hea ettekandja, ma väga tänan selle ülimalt kompleksse ettekande eest! Te jätate seal puldis sellise mulje, et asjad ongi väga lihtsad ja konkreetsed ja nii see peabki olema. Ma arvan, et teie ise isiksusena olete üks säravamaid ja inspireerivamaid inimesi Eesti Töötukassa

süsteemis, kes näeb väga hästi just neid tuleviku väljakutseid ja mitte ainult Ida-Virumaa, vaid kogu Eesti n-ö transformeeruva tööturu tingimustes. Aga ma küsin Ida-Viru tööstusalade kohta. Me alles hiljuti võtsime Riigikogus vastu seadusmuudatuse, mis võimaldab kuue kilomeetri raadiuses elektritootmisseadmest müüa elektrit oluliselt odavama hinnaga ehk ilma võrgutasudeta. Millist tööjõuvajadust ja trendi te näete Ida-Viru tööstusaladel, seal Narva elektrijaama lähistel? Teatavasti otsivad energiamahukad tootmised endale kohta, näiteks serveripargid. Kas sellise tööjõuprofiiliga inimesi Ida-Virus leidub ning milliseid programme te nende leidmiseks ja koolitamiseks olete juba kavandanud?

11:46 Töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk
Aitäh! Mis puudutab IT-valdkonda, siis loomulikult on IT-inimesi igal pool puudu, aga õnneks õpetatakse neid meie kutsehariduskeskuses. TalTechi Virumaa kolledžis õpetatakse rakendusinfotehnoloogiat ja Tartu Ülikooli Narva kolledžis ka infotehnoloogiat. Nii et kui siin oli see teema, et ehitame uue IT-kolledži, siis võib-olla vaataks seda, et meil on kaks kolledžit, kus seda ainet õpetatakse, ja neid võiks laiendada. Loomulikult, kindlasti tuleks ka sellele rõhuda. Aga ma usun, et kui need asjad saavad reaalsemaks, siis tuleb ülikoolidega rohkem koostööd teha ja võiks olla rohkem täiendusõpet. Loomulikult, ma tean juba ette, et IT-valdkonnas on probleeme, aga samas on S.H.A.R.K Animationem ka Narva firma ja kui me hakkasime töökoha loomise toetusest rääkima, et Ida-Virumaal Narvas tahab selline ettevõte inimesi tööle võtta, siis üks inimene Tallinnast küsis minu käest, et ega, Anneki, sa midagi valesti ei ole aru saanud, kas Narvas on multimeedia ettevõte. Narva oleks nagu mingi teistsugune linn, seal ei või selliseid asju olla. Tegelikult jah, IT-valdkond on probleem, nii nagu mujalgi, aga samas on meil olemas kolledžid ja loomulikult on ka muu, mis puudutab näiteks Sillamäe sadamat või Narva Primateki, mis on uus ettevõte, pulbervärvide tootja. Tegelikult me juba koos ettevõttega koolitame inimesi.

11:48 Esimees Eiki Nestor
Anneki Teelahk, aitäh! Riigikogu liikmed enam küsimusi esitada ei saa, kuna aeg sai läbi üle minuti tagasi. Kuna nad ei saa küsida, siis te ei saa ka vastata. Suur tänu!

11:48 Töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk
Aitäh ja jaksu kõigile!

11:48 Esimees Eiki Nestor
Järgmine ettekandja on Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere. Palun!

11:48 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere
Austatud Riigikogu esimees! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma jätkan just samast kohast, võttes kokku, mida Mihkel Annus ja Rainer Vakra teie ette tõid. Nimelt alustan sellest, et keskkonnaga ei ole asjad kuigi hästi, nagu ütlevad ka värvid sel diagrammil. Kribukirjast üle vaadates paistab värvidest välja, et Euroopa Keskkonnaagentuuri aastal 2015 tehtud megatrendide ülevaate ainult üksikutes aspektides näeme 5–10 aasta jooksul tõenäolist paranemist ja 20 või enama aasta väljavaated on kas vastuolulised või peame arvestama, et asjad võivad minna kehvemaks.
Põlevkivi kasutamisest või (kui kasutada tänapäevast sünonüümi) põlevkivienergeetikast väljumine aitaks kaasa negatiivse trendi murdmisele mitmes aspektis. Vee kvaliteet paraneks nii pinnavee, põhjavee kui ka merevee puhul, kaasnevad riskid väheneksid, see aitaks kaasa õhusaaste vähenemise kaudu, kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise teel, ka selle kaudu, et me jätame fossiilkütused natukeseks rahule, võib-olla väheneks ka tööstussaaste. Et selge oleks, millest on juttu: Maa kui tervik on viimased umbes miljon aastat pendeldanud üsna väikeses, suhteliselt madalate temperatuuride ja suhteliselt madalate ookeani veetasemete tsüklis, nii nagu all vasakul pildil näha on, mängides iseendaga pingpongi. Praegu oleme sellest tsüklist välja murdnud. Selle üle ei tule uhke olla. Ega Maa muidugi keema ei lähe, aga 6–8 kraadi võrra soojeneda võib küll, võrreldes viimase miljoni aasta soojatsüklite maksimumidega. Hea oleks, kui me selles mõttes ei hakkaks Maa kui terviku funktsioneerimise piire kompama.
Süsihappegaasi emissioonid kipuvad lähema paarikümne aasta jooksul siiski veel kasvama, ütleb meile

Rahvusvahelise Energiaagentuuri analüüs. Arenenud maades, kelle hulka me ennast tahame lugeda, ja ka Hiinas, on protsessid stabiliseerunud ja heide väheneb. Ülejäänud maades – Lähis-Ida, Kagu-Aasia, India, lõunapoolne Ameerika ja Aafrika – emissioonid veel kasvavad. Eks nad tahavad ka paremini elada ja seda ei saa neile kuidagi keelata, aga seda olulisem on igamehe panus nende protsesside summutamiseks. Siidkinnastes lähenemine ei vii sihile. Et juba kokkulepitud meetmete võtmine ei aita, siis tõenäoliselt kasvab kasvuhoonegaaside emissioon veelgi. Tuleks võtta natukene rangemaid enesekontrolli meetmeid.
Põlevkivi kasutamise juurde hüpates: sellel on hulk plusse. Me oleme ikkagi ainus elektri netoeksportija Euroopa Liidus, väliskaubandusbilanss on korras, see on riigi maksu- ja tuluallikas, 4% SKT-st, 6000, 7000 või 8000 töökohta, oleneb, kuidas lugeda, kaudselt 13 000 töökohta, kohaliku ressursi osaline väärindamine, mis on ikkagi hea. Ja pluss – pisiasi küll, aga ikkagi – on selle juures tehnoloogia kõrvalproduktid. Miinuseid on siin täna palju üles loetud: atmosfääri ning põhja- ja pinnavee reostamine, visuaalne reostus. Suhteliselt keerukas miinus on see, et me ei väärinda seda ressurssi piisavalt, jätame üheksa kümnendikku tegemata. Selle kaudu aitame kaasa muidugi sellele, et Maa läheks ikka keema, kui vähegi võimalik, rääkimata sotsiaalprobleemidest, mis seonduvad monofunktsionaalsete rajoonidega.
Ei saa öelda, et midagi tehtud ei oleks. Lendtuhk on kinni püütud, väävliheitmed on oluliselt vähenenud, kuigi sel aastakümnel on elektritootmine ise pigem natukene kasvanud. Nii et asjad on läinud puhtamaks. Asjad lähevad paremaks ka absoluutarvudes vaadates. Elektrijaamadest on õhku paisatud märksa vähem süsihappegaasi ja lähitulevikus paisatakse tõenäoliselt veel paar korda vähem, isegi kui põlevkivienergeetika peaks enam-vähem samas mahus jätkuma. Kas ta jätkub või mitte, see on juba kolmas küsimus. Praegu on töös jämedalt võttes 1800 megavatti, tiputarbimine Eestis on 1500 megavatti. On juba juttu olnud, et lähiaastatel suletakse umbes kolmandiku jagu sellest võimsusest, ilmselt lihtsalt selle tõttu, et ressurss saab otsa ja need plokid tuleb Emexisse viia. Hall prognoos on see, et aastal 2025, aga mitte hiljem kui 2030 suletakse teine kolmandik. Jämedalt võttes on 2030 meil ainult kolmandik meie tarbitavast võimsusest kaetud põlevkivielektriga.
Küsimus, mida teha, ei ole mitte ainult keskkonnaküsimus, see on riigi julgeoleku küsimus. Me võime olla IT-riik, aga kui meil ei ole elektrit, siis bitid ei liigu. Prognoos ei ole selles mõttes kuigi julgustav ja suur küsimus on see, kust võtta energiat just tipptunnil. Kui klassikalisest tootmisvõimsusest jääb puudu, siis tekib defitsiit, hind läheb volatiilseks ja mingil momendil on tipptunni maksimumenergiahind lihtsalt ulmeline, kui suur täpselt, seda määrab tootja, mitte enam meie. Kui jätta kõrvale Venemaa, siis enamikus naaberriikides ei jää elektrit üle. Positiivne bilanss on ainult Rootsil. Soome, Taani, Läti, Leedu ja Poola on defitsiidis, ostavad aasta arvestuses energiat sisse. Prognoos on, et Poola jõuab juba järgmisel, väga heal juhul ülejärgmisel aastal struktuursesse tootmisvõimsuse defitsiiti, see on umbes nagu struktuurne eelarvedefitsiit, mis on suur jama. Rootsis kipub levima arvamus, et isegi olemasolevat võimsust ei suudeta nii väga uuega asendada. Kui see nõnda läheks, siis oleksime kogu regiooniga defitsiidis. Nii et küsimus, mille me tegelikult esitama peame, on see, et isegi kui me ehitame kuskile ülekandeliinid, kas siis teises otsas on olemas tootmisvõimsused, kas liin ei lähe tühja kohta. Loomulikult oleme me nõnda n-ö kahekordses kahvlis ja meil on suur vajadus asendada põlevkivil baseeruvad elektritootmise võimsused millegi muuga. Lihtne küsimus: millega? Maailma statistika, jälle Rahvusvaheliselt Energiaagentuurilt, ütleb, et taastuvenergia evitamine ei rahulda praegu nõudluse kasvu. See diagrammi tulp näitab taastuvenergia evitamist maailmas. Tarbimise kasv kipub sellest üle olema. Paaril aastal, 2014 ja 2015, tundus, et asi on hästi, aga viimastel aastatel kipub vahe jälle rebenema.
Üks halb sõnum on, et tuumajaama ehitamisega oleme lootusetult hiljaks jäänud. Probleem ei ole pikk ehitusaeg ja muutlik energiapoliitika ehk see, et regulatsioonid on kümne aastaga oluliselt muutunud. Probleem on meie süsteemi lahtiühendamine Venemaast ja sünkroniseerimine Euroopaga. See teeb tuumajaama pidamise meie elektrisüsteemis keerukaks kui mitte võimatuks, sel lihtsal põhjusel, et kõige suuremale tootmisüksusele peab vastama kiiresti rakendatav alternatiivvõimsus. Kas see tuleb omalt maalt või läbi kaabli teiselt maalt, pole vahet, aga tuumajaama on raske teha väiksemana kui 1000 megavatti ja see on liiga suur. Nii et me oleme situatsioonis, kus põlevkivi tootmisvõimsuste asendamine tuumajaamaga ei ole praeguses poliitilises situatsioonis peaaegu mõeldav.
Tuuleenergia, nagu ka päikeseenergia, mille ma välja jätsin, aga mis on umbes sama iseloomuga, on tõenäoliselt Eesti perspektiivis juba mõne aasta pärast konkurentsivõimeline, Saksamaal on ta seda juba peaaegu et praegu. Selle probleem on muidugi meie kliima, see, et vahel tuul puhub ja vahel ei

puhu. Sama lugu on päikesega, see öösel ei paista. Nii et see vajab ulatuslikku kompensatsioonivõimsust kas muudest energiaallikatest või muudest kohtadest. Veel tahan tähelepanu juhtida, et installeeritud võimsus ja tegelikult võrku antav võimsus erinevad tuule- ja päikeseenergia puhul mitu korda. Praegu on meil jämedalt võttes tuulikuid püsti 300 megavati jagu, aga aasta keskmisena tuleb võrku 60 megavatti. Vahe on viis korda. See suhe võib tulevikus natukene paraneda, aga meie kliimatingimustes ei saa see teoreetiliselt palju paraneda.
Võiks ju mõelda, et Euroopa on metsakontinent, siin on metsa tohutult, põletame puitu ja saame n-ö biomassist taastuvenergiat. Äärmiselt kena. Euroopas praegu umbes 40% puidust põletatakse, viisakalt öeldes kasutatakse energia saamiseks. Euroopa teaduste akadeemiate nõuandva koja seisukoht on, et seda on liiga palju. See protsent ei tohiks olla üle 20, seda äärmiselt lihtsal põhjusel: puidu põletamine paiskab 1 kilovatt-tunni kohta õhku 20% rohkem süsihappegaasi kui söe põletamine ja kaks korda rohkem kui maagaasi põletamine. Nii et põlevkivi kõrval puidu põletamine on ainult sellepärast aktsepteeritav, et põlevkivi on veel sandim kütus kui süsi. Nii et kui Euroopa loobub söeelektrijaamadest, siis tuleb automaatselt loobuda massiivsest puidu põletamisest energia saamiseks. On loogiline, et kasutatakse ära muidu metsa mädanema jääv puit (mis oleks veel hullem), aga puidule meie energiatootmist väga tõenäoliselt rajada ei saa.
Millega asendada? Tuule- ja päikeseenergia tootmine odavneb kiiresti, aga sobivad kohad on konkureerimas teiste võimalustega. Nii et kui minna tuuleelektri peale, siis tuleb Kellavere radar ümber tõsta, midagi parata ei ole. Pumphüdroelektrijaamad on Eestis veel tulevik, aga nad on head asjad. Sisuliselt on pumpelektrijaamad lõpuks ikkagi energiasalvestid, nii nagu akud ja superkondensaatorid. Siiski olen ma positiivne selles mõttes, et tulevik on juba kohal. Strateegiline suund, mille peale tasub mõelda ja millest tõenäoliselt ei pääse, on hajatootmine ja hajasalvestus. See tähendab, et peaaegu iga mees metsas toodab endale vajamineva elektri ise, heal ajal, päikselisel päeval müüb seda välja ja öösel kasutab oma keldris olevaid akusid. See vajab põhimõtteliselt teisenevat elektrivõrku. See vajab teistsugust mõtlemist. See vajab seda tüüpi mõtlemist, et igaüks loeb. Lõpmata väikeste suuruste kokkuarvutamise probleemi lahendasid Newton ja Leibniz mitusada aastat tagasi. Seda osatakse. Achilleus jõuab kilpkonnale järele ja läheb temast mööda, aga see vajab uut mõtlemist. Saksamaa kogemus on huvitav: seda tüüpi võrkude kogemust peetakse seal riikliku julgeoleku küsimuseks. Vastav kompetents on olemas Bundeswehri ülikoolis, mitte tehnikaülikoolis, vähemalt Hamburgis. See vajab põhimõtteliselt uusi lahendusi võrgu stabiilsuse tagamiseks. See ei ole vajalik mitte võrgusageduse, vaid terve võrgu stabiilsuse tagamiseks, et midagi väga hullusti ei läheks.
Vaatame natukene tulevikku ja küsime, kuidas kukub energia salvestamise hind. See kukub päris kiiresti. See ei ole päris Moore'i seadus. Moore'i seadus arvutimaailmas ütleb, et võimsusühik muutub iga 18 kuuga kaks korda odavamaks või siis tekib 18 kuu jooksul kaks korda võimsam arvuti sama raha eest. Mõnes aspektis, näiteks elektriautod, ei ole tulevik üldse kaugel. Olemasolevad akud – me ei räägi veel superkondensaatoritest ja põhimõtteliselt uutest akutehnoloogiatest, me räägime tavalistest liitiumioonakudest – muutuvad tasuvaks meie kõigi eluajal, vähem kui kümne aastaga, suhteliselt väikese määramatusega. See tähendab, et toimub massiivne üleminek fossiilkütuste põletamiselt autodes akude kasutamisele. Mõnes teises kohas on murdepunkt natukene kaugemal. Eksperdid arvavad, et kodumajapidamistes muutuvad akud tasuvaks 18 aasta pärast. Ka see ei ole väga kauge tulevik, suurem osa meist näeb seda. Nii et murdepunktid ei ole kaugel, aga nendele lähenemine, sinnapoole minemine vajab teistmoodi mõtlemist. See on nii meie probleem kui ka meie rikkus.

12:03 Esimees Eiki Nestor
See piiks tähendas, et nüüd on jäänud 30 sekundit.

12:03 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere
Palun kaks minutit lisaaega, kui tohib!

12:03 Esimees Eiki Nestor
Juhataja nõustub.

12:03 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere
Aitäh! Ma tahan nüüd esitada selle kiusliku küsimuse, et kuidas maailmas ikkagi ausa tööga rikkaks saadakse. See on äärmiselt relevantne ja see on teaduste akadeemia peamine sõnum täna. Me saame

seda saavutada selle kaudu, et me ei tee lihtsaid asju. Kui meil on mingi väärtus kasutada, siis me väärindame seda maksimaalselt. Tulu ei tule kaevandamisest, puu lõikamisest või põletamisest. Tulu tuleb ühelt poolt disainist ja tootearendusest ning teiselt poolt turustusest ja brändist. Kui me küsime, miks me oleme vaesed, miks on meie tootlikkus madal, siis vastus on, et me teeme liiga lihtsaid töid, põlevkivi kaevandamine ja põletamine ja ka õli pressimine on liiga lihtsad tööd. Ei ole tähtis see, mida me täpselt valmistame, vaid kus me tootmisahelas oleme. Kui me küsime endalt, kus on meie kompetents, siis üks unikaalseid kompetentse Eestimaal, mis on maailmas rohkem kui väärtuslik, on põlevkivialane: põlevkivi kaevandamise ja kasutamise kompetents. Isegi lihtsalt teadusartiklite arvu poolest me võistleme siin Ameerika Ühendriikidega. See on kompetents, mida kuskil mujal ei ole. Nii et kui me tahame siit saada maksimumi, siis me peame asendama põletamise väärindamisega. Õli pressimine, segamine või põletamine ei ole lahendus. Saastekoht viiakse lihtsalt kaevandamisest eemale, atmosfääri paisatav heitmete kogus oluliselt ei muutu, väävlit ikka kätte ei saa. Kasu on ainult selles, et õli on kontsentreeritud energiasalvesti.
Nii et üleskutse sellele saalile on see: me saame paremaks muutuda ainult siis, kui me kasutame põlevkivi potentsiaali ära teisiti, väga hea põlevkivikeemia alusel. Teistele loota ei saa, sest maailma parim teadmine põlevkivist on praegu Eestis.
Veel täiesti ebaseaduslikult tänades tähelepanu eest meenutan, et "Põxit" ei ole eestikeelne sõna ja loodetavasti ei tule kasutusele. Põks-põksi mängimine tähendab pingpongi ja petlikku arvamust, et keerulisi asju saab lihtsalt lahendada. Suur tänu!

12:05 Esimees Eiki Nestor
Küsimused ettekandjale. Monika Haukanõmm, palun!

12:05 Monika Haukanõmm
Tänan, härra juhataja! Tänan, hea ettekandja, selle ettekande eest, mis oli väga hästi kuulatav ja jälgitav! Eelnevad ettekandjad on viidanud sellele, et ega meil sellest nn Põxitist siiski suuresti pääsu ei ole. Teie viisite mõtte aga hoopis teise suunda, et on küll pääsu, kui me oleksime ainult targemad. Siiamaani on paljudes diskussioonides ikkagi jõutud selleni, et põlevkivi tuleb asendada taastuvenergiaga, aga teie ettekandest saime pigem aru, et see ei ole ainuke variant. Ma saan aru, et meil on olemas teadmisi ja juba ka oskusi, kuidas seda meie kõige olulisemat maavara väärindada, ja me peaksime seda tegema targalt. Mida saame teha meie ja mida saab teha riik või ka Euroopa Liit selleks, et jõuda lähematel aastatel selleni, et me oskaksime seda paremini väärindada?

12:07 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere
Suur tänu küsimuse eest! See läks 100% kümnesse. Me oleme Eestis ehitanud üles ühe maailma kõige efektiivsematest teadussüsteemidest. Oma väiksusele vaatamata oleme ikka väga mitmes kohas päris teaduse eesliinil. Samal ajal oleme jätnud tähelepanu alt välja riigi funktsioneerimiseks vajaliku tuumkompetentsi ja sellega seonduvad valdkonnad. Nii kirjutas Jaak Aaviksoo alles paar nädalat tagasi Sirbis, et Eesti majanduse ja eriti tööstusega seotud erialade arengusse pole teaduse mõttes peaaegu üldse investeeritud. Ta kirjutas, et maavarade, energeetika, transpordi, ehituse ja tööstuse investeeringud kokku jäävad oluliselt alla ainuüksi bioloogiasse tehtud investeeringutele. See mandaat otsustada, mis valdkonnad on Eestis prioriteetsed, on küll seadusandjal. Üks nutikaid spetsialiseerumisvaldkondi on ressursside parem väärindamine, aga reaalselt pole selle realiseerimiseni jõutud.

12:08 Esimees Eiki Nestor
Märt Sults, palun!

12:08 Märt Sults
Aitäh, hea eesistuja! Hea akadeemik! Väga kihvt esitus, absoluutne aplaus, ja väga sisukas. Küsin sihukese küsimuse. Mina lõpetasin 1984. aastal, eelmisel sajandil, Tartu Riikliku Ülikooli keemiateaduskonna. Meil kõlas kogu aeg orgaanilise keemia laboris jutt, et ainult äärmiselt rikas ja rumal inimene kasutab põlevkivi põletamiseks. Tähendab, see oli juba siis päevakorral ja väärindamise teema oli üleval. Teie ettekandes kõlas hästi tihti mulle väga meeldiv väljend, et see vajab uut

mõtlemist. Küsimus on selline. Kuidas teaduste akadeemia on planeerinud õppekavasid või siis alusharidusest peale mõttemudeli muutmist, et inimene mõtleks nii, et lihtne ei ole kõige parem variant, kuigi Einstein ju ütles, et kõik geniaalne on lihtne?

12:09 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere

Suur tänu küsimuse eest! Teaduste akadeemiale ei ole seadusandja otsustanud anda mandaati õppekavade mõjutamiseks, aga me teeme seda sellegipoolest, tehes seda teistmoodi, oma liikmete kaudu, kes istuvad ülikoolide kuratooriumites, ülikoolide nõukogudes, ülikoolide õppekavakomisjonides. Keemia on Eestis üks tugevamaid teadusvaldkondi. Ainus tegelikult Eestiga tihedalt seotud Nobeli laureaat Wilhelm Ostwald oli teatavasti keemik ja tema loodud koolkond on siiamaani elus. Me toimetame meiega assotsieerunud seltside kaudu, nagu Eesti Keemia Selts. Täiesti reaalne edusamm akadeemikute poolt on tehtud nn NUTIPRO programmi raames, kus riik finantseerib kuni poolt eraettevõtluse tellitud teaduslepingutest ja akadeemik Lopp püüab koos oma seltskonnaga põlevkivist kätte saada puhast kerogeeni. Kerogeen on see aine, mis sisaldab energiat ja millest saab väga huvitavaid asju teha. Huvitav, et see on hästi hea värske õuna lõhnaga aine. Kerogeeni tootmise labor lõhnab nagu õunaaed. Need on asjad, mida me jõudumööda teeme. Me püüame väga kultiveerida uut tüüpi mõtlemist, nagu te kindlasti olete näinud akadeemia liikmete sõnavõttudest kõikvõimalikes ajalehtedes, ajakirjades ja meediakanalites.

12:11 Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

12:11 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud teaduste akadeemia president, palju õnne teile ja kogu Eesti Teaduste Akadeemiale 80. sünnipäeva puhul! Ja aitäh tänase ettekande eest! Minu küsimus on meie põlevkiviteaduse hetkeseisu kohta. Põlevkiviteadust teadusharuna hakati Eestis täiesti teadlikult arendama juba teise maailmasõja aegses Eestis. Oli selge, et see on väga perspektiivikas, ja see sai juba siis väga perspektiivikaks teadusharuks. Seda jätkati ka Nõukogude Eestis. Kuidas te hindate Eesti põlevkiviteaduse hetkeseisu? Kuidas te näete arenguperspektiive ja kas see on see valdkond, kus seadusandja saaks oma sõna sekka öelda?

12:12 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere

Suur tänu! Lisan sellele, et ma loodetavasti näen noorem välja kui teaduste akadeemia. Teaduste akadeemia loomise protsess kestis Eestis üle 20 aasta. Aastatel 1918 ja 1920 leiti, et Eesti teadust ei ole piisavalt palju, et astuda maailma akadeemiate rivisse. Eesti teaduse vedas teaduste akadeemiale vajalikule tasemele põlevkivikeemia ja põlevkivi kasutamine, nii et Eesti teadus võlgneb oma vundamendi loomise suurelt jaolt põlevkivi kasutusele võtmisele. On selge, et piiratud energiaressursside tingimustes ja peaaegu ilma keskkonnakaitseliste piiranguteta arenes põlevkivienergeetika väga kiiresti. Nii et meil on maailma parim oskusteave põlevkivi kaevandamise ja põletamise kohta. See on täiesti unikaalne, mujal maailmas seda ei ole ja selle tekkimine võttis aega umbes 20 aastat. Pööre sinnapoole, et me peaksime põlevkivi mitu korda rohkem väärindama, on olnud natuke liiga aeglane. Ma kutsun seadusandjat üles võib-olla mitte väga radikaalseid samme astuma. Kunagi ei saa öelda, mis valdkonnas on teaduslik läbimurre võimalik, aga tingimuste loomine läbimurde jaoks on küll võimalik.

12:13 Esimees Eiki Nestor

Toomas Paur, palun!

12:14 Toomas Paur

Suur tänu, austatud juhataja! Hea ettekandja, suur tänu veel kord väga sisuka ettekande eest! Mis te arvate, milline võiks olla see ajahorisont, millal me võime hakata rääkima põlevkivivabast energeetikast Eestis?

12:14 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere

Samuti väga hea küsimus! Meil on inimestena kombeks ikka käituda nagu pendlina, et kord on 100% põlevkivi, siis on 0% põlevkivi. Tasakaal on kuskil vahepeal. Ajahorisont, millal on turutingimustel mõistlik lülituda põlevkivilt ümber hajatootmisele ja hajasalvestusele, on vähem kui 20 aastat, transpordis vähem kui kümme aastat.
Aga siin on teine külg veel. Osa eksperte väidab – mul on raske öelda, mis andmete põhjal –, et kuigi mitmed Soome kaevandused on suures miinuses, peetakse neid elus sellepärast, et müüa tehnoloogiat. See on see, mis on meil kahe kõrva vahel. Kui meil ei ole tehnoloogia rakendusbaasi, kui me täielikult loobume põlevkivi näppimisest, siis me kaotame väga olulise väärtuse, mis Eestis praegu on ja toimib ning mis on müüdav, konkreetselt Jordaaniasse, konkreetselt USA-sse ja veel teistesse kohtadesse, kus paikneb 99% maailma põlevkivivarudest.

12:15 Esimees Eiki Nestor
Kalle Palling, palun!

12:15 Kalle Palling
Aitäh, härra spiiker! Austatud härra president! Mulle väga meeldis teie ettekande lõpp, kus te kirjeldasite selle põks-põksi kontekstis, et keerulisi asju ei ole võimalik lihtsalt seletada. Ma ise kasutan tihti väljendit, et kas kriipsujukule on võimalik selgeks teha, mis on 3D. Aga küsimus on vedelkütuste asendamise tehnoloogiate kohta. Te väga hästi esitasite meile statistikat ja andmeid selle kohta, kui palju tegelikult puidu põletamine emiteerib rohkem CO_2. Kas te kirjeldaksite meile biokütuste tootmise võimalikku kahjulikku keskkonnamõju? Nimelt on üks suurimaid biokütuste tooraineid ju palmiõli ja selle tootmine on üks keskkonnale kahjulikumaid tegevusi. See ongi selline lihtsa ja raske asja seletamise kontekst ...

12:16 Esimees Eiki Nestor
Aitäh!

12:16 Kalle Palling
... kus n-ö pealtnäha hea eesmärk ...

12:16 Esimees Eiki Nestor
Suur aitäh!

12:16 Kalle Palling
... võib tekitada hoopis suurema kahju.

12:16 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere
See on nüüd see koht, kus nii Eesti Teaduste Akadeemias kui ka muude maade teaduste akadeemiates ei ole päris ühest seisukohta, küll aga kaldub teadusüldsus ja ka ärimaastik sinnapoole, et biomassist toodetav taastuvenergia ei ole lahendus kiiresti kasvava inimkonna tingimustes. Me kasutame ära taastumatut ressurssi nimega muld, sinna juurde käivad väetised, ja praegu on hinnanguid, mille kohaselt raudtee elektrifitseerimine on majanduslikult kahjulik, rongid peaksid liikuma vesinikkütusel ja selles suunas juba liigutakse. See tähendab lihtsas keeles öeldes, et me ei tooda õli, vaid toodame mereveest kütust, mille nimi on vesinik. Kas see on ainus väljapääs või on muid võimalusi, on mul praegu raske kommenteerida. Selle kallal näevad vaeva, ma ütleks, kümned tuhanded teadlased, aga peaaegu kindlasti jääb biomassist toodetav *portable*-energia tulevikus väga väikeseks vähemuseks. Samal ajal ei ole mõtet sellest loobuda, sest meil on jäätmeid, mille äraviskamine loodusesse tähendaks teistpidi probleeme. Lihtsalt, et saada aru asjade mastaabist: me oleme siin palju soid kuivendanud ja praegu taastame neid ja küsimus on, et miks. Ka Indoneesias kuivendatakse soid palmiistanduste rajamiseks ja praegu on ainuüksi Indoneesias kuivendatud soodest õhku pihkuv kasvuhoonegaaside hulk suurem kui kogu Euroopa tööstusheide. Kasvav turvas seob süsinikku, aga niipea, kui pealmine kiht ära koorida ja turvast põletama hakata, hakkab all olev mass lagunema ja atmosfääri süsinikku paiskama. Need asjad on äärmiselt keerukad. Meil ei ole peaaegu olemas puutumatut loodust, see, mis meil on, on loodud inimtegevuse käigus. Meil on teatav moraalne kohustus seda süsteemi käimas

hoida. Kui me nüüd ütleme, et okei, ma lähen, siis on see kõige hullem asi, mis võib juhtuda planeedi loodusele.

12:19 Esimees Eiki Nestor
Urve Tiidus, palun!

12:19 Urve Tiidus
Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud teaduste akadeemia president! Teist päeva toimub teaduste akadeemias rahvusvaheline konverents, mille teema on akadeemiate nõuandev roll infoküllases ühiskonnas. Kui tulemuslikult on teie hinnangul suudetud Eestis teadust konverteerida nõuanneteks poliitiliste valikute tegemisel? Palun, kui teil on võimalik, tooge võrdlus ka Euroopaga. Te alustasite tabeliga, kus te näitasite, et Euroopas ei ole keskkonnaasjad hästi ja paljudel juhtudel puuduvad isegi eesmärgid.

12:20 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere
Aitäh küsimast! See konverents algas eile. Me kuulasime ekspertide soovitusi ja siis tulin ma kohe siia nõu andma ja harjutama. Esmane tingimus, et nõu kuulda võetaks, on Euroopa Komisjoni 12. peadirektoraadi, s.o teaduse ja innovatsiooni peadirektoraadi värskelt töö lõpetanud peadirektori Robert-Jan Smitsi sõnadel mandaat. Kuni seadusandja ei ole andnud kellelegi nõu andmiseks otsest mandaati, nõuandmine ei toimi. Eestis ei ole seda mandaati antud. Euroopas on Euroopa Komisjoni juurde loodud teadusnõustamise üksus, s.o umbes 30 spetsialistist koosnev seltskond, kes on nõuandmise organiseerinud n-ö tehniliselt kahel tasemel. On n-ö suur seitsmik, seitse üle maailma tunnustatud eksperti, kes vaatavad, et sisu oleks okei, ja nõu andma on kutsutud neli Euroopa teaduste akadeemiate konsortsiumit, nendest kahte kuulub ka Eesti, pluss Academia Europaea. Umbes kaks kolmandikku küsimustest, kus palutakse nõu, on formuleerinud Euroopa Komisjon, jämedalt võttes üks kolmandik tekib rohujuure tasemelt. See süsteem on praeguseks juba üsna mitu aastat toiminud. Hea teadusnõustamise süsteem on käigus kõigis anglosaksi maades, veidi erineval moel, ehk teisisõnu neis maades, keda me kadestame. Eestis on see tekkimas. Eestis on Haridus- ja Teadusministeerium RITA programmi raames finantseerinud ministeeriumides teadusnõunike kohti ja nendest üle kümne on praeguseks juba täidetud. Nii et esimesed libled on väljas. Ka siin on küsimus seadusandjale, kas ta tahab endale tarka meest taskusse kogu aeg või arvab, et leiab targa mehe parajasti siis üles, kui on vaja serviti virutada.

12:22 Esimees Eiki Nestor
Jürgen Ligi, palun!

12:22 Jürgen Ligi
Aitäh! Küsin kaks asja korraga, kuna küsimusi saab esitada vähe. Kui suured on siiski meie alternatiivsed võimalused? Esiteks, kas on päris lootusetu fotosünteesi kaudu toota biokütust otse positiivse bilansiga? Vetikate puhul on justkui lootust antud. Teiseks, kõik need tasuvused, mida te siin olete optimistlikult näidanud. Kas ei teki materjalide defitsiiti või ülemäärast energiakulu ja saastamist? Kõik need akud eeldavad ju keskkonnakoormust hoopis teises kohas.

12:23 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere
Aitäh! Jälle väga täpselt tabatud. Esimesele küsimusele on mul natuke raske vastata. Fotosüntees on aeglane protsess, hirmus aeglane protsess ja biomassist kasutatava energia kättesaamine nõuab pärast kas bakteriaalset või keemilist töötlust, mis omakorda nõuab ruumi, seadmeid, tehnikat, *know-how*'d. Kindlasti jääb biokütus, nagu ma ütlesin, teatavaks bilansi osaks, aga ei ole alust arvata, et meil õnnestub sellega siiski katta inimkonna järjest kasvavat energiavajadust. Tasuvusest rääkides, on tõsi, et ühel kolmest diagrammist, mida ma näitasin, kujutas üks minevikku, seda, kuidas on langenud energiakandjate hind ühe salvestatud kilovatt-tunni kohta. Viimase paarikümne aasta jooksul on langused olnud peaaegu nendes koordinaatides lineaarsed, st pigem on langus olnud palju-palju kiirem. Kaks viimast diagrammi olid tuleviku mudelprognoosid, kus on eeldatud, et toorainete hinnad püsivad enam-vähem samal tasemel, et tööjõuhinnad püsivad enam-vähem samal tasemel modifitseerituna

inflatsiooniga, aga ka seda, et klassikalise mootorikütuse hind püsib samal tasemel. Kui hinnatõus tuleb, siis tavaliselt puudutab see väga paljusid produkte. Lisaks sellele olid neil joonistel antud (küll halvasti nähtavalt) 95%-lised usalduspiirid. Nende usalduspiiride rehkendamisel võetakse tavaliselt arvesse seda, kui palju võivad algtingimused muutuda. Sellesse koridori langemine on suhteliselt suure tõenäosusega õige. Nii et ajamastaap võib muutuda, kümnest aastast võib saada seitse või viisteist, aga mitte kolm ega kolmkümmend.

12:25 Esimees Eiki Nestor
Juhataja on nüüd kimbatuses. Kui ettekandja on nõus ja Riigikogu ei pahanda, siis ma annan võimaluse esitada ka kaks järgmist küsimust, kuigi aeg on läbi. Kuidagi narr on ära lõpetada, kui on veel küsimusi. Olete kõik nõus, eks ju? Martin Helme, palun!

12:25 Martin Helme
Suur tänu härra juhatajale! Suur tänu akadeemikule! Teie ettekandes oli üks tore pilt, kust oli näha, et maailm muutub aeg-ajalt külmaks ja aeg-ajalt kuumaks. Ma olen siin taga nurgas, kui te mind ei näe. Need ajaraamid olid seal väga laiad, 100 000 aastat või 1000 aastat. Akadeemikuna te kindlasti teate, et vaidlus selle üle, mis tekitab kliimamuutust, kas see on inimtekkeline või on tekkinud millestki muust, on elav, see ei ole otsustatud asi. Minu meelest ei tohiks me ennast mingisuguste keskkonnaaktivistide loosungite peale lukku panna. Aga rohkem huvitab mind see tuumajaamajutt, mille juurde me ka jõudsime. Te ütlesite, et poliitiliste otsuste, eelkõige desünkroniseerimise ja kliimaleppe ja muude asjade tõttu on tuumajaama rajamine muutunud meil võimatuks. Millest peaksid lähtuma Eesti poliitikud, akadeemikud ja ametnikud, kas sellest, et energia oleks Eesti inimestele võimalikult odav ja kättesaadav, või sellest, et oleks abstraktselt ära hoitud mingi kliimamuutus, mis ei ole inimeste põhjustatud?

12:26 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere
Suur tänu! Akadeemia püüab vältida valikuid kahe alternatiivi vahel, kui vähegi võimalik. Tavaliselt on alternatiive rohkem. Väga hästi on seda kirjeldanud Isaac Asimov oma "Igaviku lõpus" ja "Asumi" sarjas: kui tulevad uued tingimused, tulevad ka uued võimalused. Röntgenkiirgusest polnud kellelgi 140 aastat tagasi aimu, mobiiltelefon tuli meie ellu päris hiljuti, internet veidi varem. Akadeemia on päris kindel, et looduses on tohutult asju, mida me ei tea, aga kui me tahame teada, siis me leiame uusi alternatiive.

12:27 Esimees Eiki Nestor
Henn Põlluaas, palun!

12:27 Henn Põlluaas
Aitäh! Kuigi Eesti olevat üks hirmsamaid saastajaid, on Eesti õhk puhtaim Euroopas. Näiteks saastab India niisama palju kui terve Euroopa Liit, samamoodi Filipiinid. Neid näiteid võib tuua väga palju. Eesti osa kõiges selles on praktiliselt olematu. 2017. aastal oli Eestis 105 tuulevaikset päeva ja taastuvenergia tootmise osakaal oli nullilähedane. Millega me siis ikkagi põlevkivienergeetika asendame? See ei ole tuuleenergia, see ei ole bioenergeetika, teie sõnul ei olevat selleks ka mitte tuumaenergeetika, elektri import samamoodi seda ei asenda. Tšehhid on näiteks öelnud, et nemad ei kavatsegi kivisöeenergeetikast loobuda, sest see kahjustaks nende riiklikke huve ja nende majandust ning on lihtsalt utoopiline.

12:28 Esimees Eiki Nestor
Aitäh, Henn Põlluaas!

12:28 Henn Põlluaas
Mis siis meie alternatiiv on, kas küünlavalguses istumine?

12:29 Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere
Probleem ei ole ju selles, et me ei suuda energiat toota. Probleem on selles, et me suudame energiat toota teatud osal aastast, täpsemalt veel, teatud osal päevast, valge ajal. Ka talvel saame päris palju

päikeseenergiat kätte. Probleem on energia salvestamises selleks ajaks, kui me seda toota ei saa. Lahendus, mida tungivalt soovitab teaduste akadeemia, on rõhuda energiasalvestusvõimaluste väljatöötamisele, sest sel ajal päevast, kui on pime, me elame akude abil. Akudelt tagasisaadava kilovatt-tunni maksumus kodumajapidamiste jaoks peaks olema turutingimustel konkurentsivõimeline lähima kahekümne aasta jooksul, tuumajaama ehitamine kestab niisama kaua. Kui me oleme suutelised püsti panema hajatootmisel ja hajasalvestusel baseeruva süsteemi ühe riigi mastaabis, siis on see märksa kangem tegu kui Skype'i loomine ja *bitcoin*'i alustehnoloogia loomine kokku. Selleks on meil olemas ka osa kompetentsi, mis on maailmas unikaalne, see on superkondensaatorite tootmine, Skeleton ja sellega seonduv kompleks ja seal taga olev teadus. Nii et veel kord: tõenäoline väljapääs on hajatootmine ja hajasalvestus.

12:30 Esimees Eiki Nestor

Aitäh, Tarmo Soomere, ettekande ja vastuste eest! Avan läbirääkimised. Aga enne seda, vaadates, kui palju on läbirääkijaid, austatud Riigikogu, on protseduuriline ettepanek. Nimelt on keskkonnakomisjon teinud ettepaneku pikendada vajaduse korral istungi aega kuni päevakorrapunkti ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni.
Austatud Riigikogu, panen hääletusele keskkonnakomisjoni ettepaneku pikendada istungi aega kuni selle päevakorrapunkti ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni.
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt oli 47 Riigikogu liiget, vastu 1, erapooletuid ei olnud. Riigikogu istungi aega on pikendatud selle päevakorrapunkti ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni.
Läbirääkimised. Kõigepealt komisjoni soovitusel fraktsioonide esindajad. Mihhail Stalnuhhin Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun!

12:33 Mihhail Stalnuhhin

Härra esimees! Lugupeetud kolleegid! 1985. aastal läksin ma tööle Kreenholmi Manufaktuuri. Kui ma kaadriosakonnast sain kätte oma pääsmiku, siis oli sellel kuuekohaline number. Ma küsisin, kui palju inimesi manufaktuuris töötab. See oli täpselt teada, mina olin 12 898. töötaja. See on pääsmikule, mis mul endiselt kodus on, ilusasti peale kirjutatud. Seitsme aasta pärast, omandireformi käigus, müüdi Kreenholm maha, sajandi lõpus töötas seal 5000 inimest, 2003. aastal 3000 inimest ja 2006. aastal praktiliselt null, Kreenholmi saar jäi tühjaks. Kuigi siis töötas Kreenholmi Manufaktuuris iga viies Narva elanik – mitte iga viies tööealine –, ei pööranud keegi sellistele asjadele lihtsalt tähelepanu. See oli meie, kohaliku omavalitsuse probleem, inimeste probleem, mitte keegi ei tunnistanud seda riigi probleemiks. Õnneks ajad muutuvad. Tänane päev on üks selge näide selle kohta, et ajad tõesti muutuvad ja muutuvad positiivsemaks. Algas see tänane arutelu minu jaoks isiklikult üsna süngelt. Mina ei saa aru, kuidas saab 1079 digiallkirja alusel välja tulla selliste ettepanekutega, mis panevad löögi alla 6000 töökohta konkreetses tööstussektoris, pluss 7000 töökohta veel nende kõrval. Aga lõpuks läks see asi väga positiivseks.
Mulle jääb täna meelde kaks lauset. Ühe ütles Rainer Vakra, kolleeg: eraldi strateegiat põlevkivienergeetikast väljumiseks pole vaja, asi on niigi otsustatud, kõik läheb plaanijärgselt. See, nagu ma aru saan, ei ole ainult tema isiklik arvamus, see on meie keskkonnakomisjoni arvamus. Teine on see lause, mille ütles Tarmo Soomere: ei tohi luua petlikku arvamust, et keerulisi asju saab kergesti lahendada. Tõesti, nii see ka on. Kuna see protsess on juba nii või teisiti alanud, siis on meil vaja jätkata seda tööd ja sellega peavad tegelema ka järgmised koosseisud.
Siin näidati väga hästi meie tööjõuturu kogupilti, aga tööhõive kasvu edendamise meetmeid on vaja edasi arendada. Parim võti sellises tööstuspiirkonnas nagu Ida-Virumaa on tööstuspargid. Seal on teatud probleeme, seal on küsimusi, mis vajaksid lähiajal lahendamist.
Riik peaks sellele rohkem tähelepanu pöörama. Need tööstuspargid ei peaks sõltuma päevapoliitikast. Ma räägin Narvast. Meil oli 2014. aasta alguseks, kui mu mälu mind ei peta, 27 krundist vist 25 broneeritud. Hetkel on seal endiselt, nii nagu oligi, neli ettevõtet. See tähendab, et sellesama päevapoliitika tõttu muutuvad investorite huvid, muutuvad nende soovid. Oleks vaja mõelda sellele, kuidas sellest lahti saada.
Teine asi, mis vajab arendamist, on transport, infrastruktuur. Kuna mina liigun iga nädal ...
Ma palun kolm minutit juurde!

12:38 Esimees Eiki Nestor
Kolm minutit lisaaega.

12:38 Mihhail Stalnuhhin
... Narvast Tallinnasse ja Tallinnast Narva, siis ma näen, kuidas liiguvad inimesed, kes töötavad kas Tallinnas või väljaspool Eestit, sest sadamasse või lennujaama pääsemiseks on ka nagunii vaja Tallinnasse sõita. Neid on väga, väga ja väga palju. Infrastruktuur ei vasta praegu nendele vajadustele. Seda ei oleks vaja arendada mitte ainult Ida-Virumaal, seda oleks vaja teha ka lõunapiiri ääres asuvates maakondades, praktiliselt on seda vaja kõigil, kes on Harjumaast kaugemal.
Nii, ümberõpe. Siin on minu arvates küsimus, mis on paremini vastuvõetav, kas ümberõpe, mille korral sa võtad endale väga raske koormuse teha vanemast kui neljakümneaastasest inimesest spetsialist mingis uues ametis, või see, kui hakata teadlikult otsima investorit sellisest valdkonnast, mis on lähedal olemasoleva tööjõu oskustele. Tegelikult räägivad kõik välismaa ettevõtjad, kes meil käivad, ühte ja sama: sellist töölist nagu Ida-Virumaal, nagu Narvas, Kohtla-Järvel, Sillamäel, annab otsida, Euroopas on selliseid juba väga vähe.
Lõpetuseks tahan öelda, et me rääkisime täna üsna palju põlevkivienergeetikast. Minu isiklik arvamus on see, et kui see sõltuks minust, siis juba homme alustaks Eesti Energia uute plokkide ehitamist Narva Elektrijaamades. Minu arvates on energeetika see valdkond, mis igal riigil peab olema iseseisev ja sõltumatu. Aga kuna Riigikogu on võtnud sellised seisukohad, nagu ta on võtnud, ja põlevkivienergeetika areneb nii, nagu see meil plaanides paika pandud on, siis soovitan veel suuremat tähelepanu pöörata keemiatööstusele. Me rääkisime ainult energeetikast. Vaja on rääkida kahest asjast: põlevkivienergeetikast ja põlevkivikeemiast. Need on omavahel seotud, need on väga lähedased ja teisel on võib-olla rohkem šansse ellu jääda kui esimesel. Aga tööjõudu, kvalifitseeritud kaadrit sellesama põlevkivikeemia jaoks on võimalik võtta ka energeetikast. Igal juhul tahan ma tänada kõiki, kes täna siin osalesid, nii enda kui ka Keskerakonna fraktsiooni nimel. See oli väga huvitav ja kasulik arutelu. Aitäh!

12:41 Esimees Eiki Nestor
Marko Pomerants Isamaa fraktsiooni nimel, palun!

12:41 Marko Pomerants
Lugupeetud esimees! Head saalisviibijad! Ma võtaks kohe lisaaja ka igaks juhuks välja.

12:41 Esimees Eiki Nestor
Anname kohe lisaaja kolm minutit.

12:41 Marko Pomerants
Mina olen see inimene, kes on Eesti nimel alla kirjutanud Pariisi kliimaleppele. Minu jaoks ei olnud see lihtsalt üks mõnus käik New Yorki, vaid ma olin täie teadvuse juures, kui ma Eesti Vabariigi valitsuse volitusega seda allkirja andsin.
Tuleme tänase debati juurde. Ma jälgisin seda oma tööruumist. Alustame algusest, Mihkel Annusest. Selgeks sai see, et keskkonnateadlikkuse kasvul ei ole endiselt piire. Ma arvan, et selles suhtes on see ülevaade, mis kõik meil ümberringi on, kindlasti paljudele saadikutele abiks. Kui nüüd veel kord võtta suhu need kolm asjasse puutuvat arengukava – energiamajanduse arengukava, kliimapoliitika põhialused sajandi keskpaigani ja põlevkivi arengukava –, siis need ei ole ju dokumendid, mis on tulnud kuidagi nii, ma ei tea, et keegi unustas lifti ja nad on sealt siis üles korjatud ja me oleme nad kasutusele võtnud. Need on dokumendid, mis on valminud erakondade koostöös kokkuleppe sellise piirini, mis on võimalik olnud. Ma arvan, et ka märtsist edasi on see metoodika suhteliselt analoogne.
Lõuna-Eestis on üks selline ütlemine, et räusaga ei saa. Ma arvan, et täpselt samamoodi on vaja läheneda ka sellele kliimapoliitika küsimusele. Lihtne on loopida loosungeid, aga tegelikult tuleb lähtuda sellest, millised on meie käes olevad võimalused, mis me peaksime tegema, et sellesse valdkonda panustada, ja milliseid kokkuleppeid peaksime tegema. Kui me vaatame tuuleenergia arengut Eesti riigis, siis näeme, et see on täpselt samamoodi läinud üle kivide ja kändude. Kutsutakse linde abiks, selleks et meretuulepargid ei saaks teoks.

Ma ei ole murelik sellepärast, et meil oleks tegemist eestvedaja puudusega, nagu siin Rainer Vakra ütles. Kui on olemas üksmeel, siis ma arvan, et keegi saab selle ülesande eestvedaja olla, järeltulijaid peab olema.
See jutt on ka üsna vana ja on käinud siin aastaid, et kust see kliimamuutus siis tuleb, kas inimesel on siin roll või tuleneb see kõik loodusest. Minu meelest tuleks sellele küsimusele läheneda selliselt, et sõltumata põhjusest me peame nende mõjudega hakkama saama. Me peame a) suutma kohaneda ja b) tegema tarku otsuseid, mis meie enda rolli vähendaks. Tegelikult saab üks suur kasu igal juhul kogu sellest protsessist olla selline, et toimub innovatsioon ning ebamõistlikud tehnoloogilised lahendid muutuvad mõistlikumaks.
Esimesel ettekandjal oli ka küsimus, kas siis erakonnad kuidagi tegelevad Riigikogu valimiste platvormides selle teemaga. Mina olen Isamaa erakonnale ette valmistanud lähenemise, mille sisu on järgmine: kindlasti peab Eesti põlevkivikasutuses lähtuma rahvusvahelistest lepetest, nagu Pariisi lepe, ja kehtestatud kokkulepitud keskkonnanormidest, liikudes sajandi keskpaigaks kliimapoliitika põhialustest lähtuvalt konkurentsivõimelise vähese süsinikuga majanduse suunas. See on igal juhul mõistlik.
Kas meil on võimalik kuidagi eraldi valmistuda tööhõivemuutuseks, mis eri aastatel võib aset leida, kui üks või teine põlevkiviplokk tootmisest välja langeb? Ma arvan, et tegelikult ei ole. Täna pole mõtet ju rääkida sellest, et töötukassa Ida-Viru inimesed hakkaksid valmistuma 2023. aastal toimuvaks tööhõivemuutuseks. Oluline on see, et neil oleksid tööriistad, ja selleks on Riigikogu võimalused andnud. Tuleb lähtuda ka sellest, milliste töökohtade järele on konkreetne vajadus.
Akadeemia president Tarmo Soomere ütles, et me peame keerukamaks minema. Kindlasti on see õige. See ei saa toimuda ainult nende ettevõtete kulul, kes selles sektoris täna toimivad, kindlasti tuleb teaduse rahastuses sellesse panustada. Kindlasti on mõistlik see, kui me saavutame olukorra, kus meie põlevkivisõltuvusest on saanud võimalus kasutada seda parimate teadmistega ja parimal moel. Loodan, et areneme kõik koos jõudumööda. Maailm on kompleksne. Aitäh!

12:47 Esimees Eiki Nestor

Kalle Palling Reformierakonna fraktsiooni nimel, palun!

12:47 Kalle Palling

Austatud juhataja! Head kolleegid! Ka mina tänan nii enda kui ka kogu Reformierakonna fraktsiooni nimel sellel arutelul osalejaid. Tõesti on olnud väga sisukas ja küllaltki emotsioonivaba arutelu, mida ei saa alati öelda nende arutelude kohta, mida peetakse meedia vahendusel, rääkides Põxitist. Mul on hästi hea meel selle üle, et kui me täna siin sellest temaatikast rääkisime, kasutades mitte küll eestikeelset nime Põxit, siis me rääkisime sellest, et me peame väljuma põlevkivielektri tootmisest, mitte põlevkivisektorist ja põlevkivi kui maavara kasutamisest üleüldiselt, vaid peame liikuma järjest n-ö kasumlikemate, vähem keskkonda saastavate ja rohkem tulevikku vaatavate tootmissuundade poole. Aga ma ei saa mööda minna sellest, et sellele teemale tahetakse ikkagi külge haakida loosunglikkust. Sarnast käekirja oleme ju näinud varem ka teiste protsesside ja teiste riikide näitel. Seesama Põxiti nimi ise on tuletatud, ma arvan, ühe teise protsessi nimest, Brexitist. Kui me vaatame seda, kuhu on paar aastat kestnud Brexiti arutelu välja jõudnud, siis näeme, et on juhtunud see, et Ühendkuningriigi juhtkond on väga mitmes küsimuses saanud naerualuseks. Kindlasti me endale sellist asja ei riigisiseselt ega rahvusvaheliselt lubada ei tohiks, eriti olukorras, kus põlevkivisektori panus majandusse on juba umbes 4%. Toon veel ühe näite sellise kiire otsustamise kohta loosunglikkuse tulemusel ja n-ö puusalt tulistades otsuste vastuvõtmise kohta. 2011. aastal, pärast Fukushima tuumakatastroofi, otsustas Saksamaa forsseerida oma energiamajanduse arengukava ehk Energiewende realiseerimist, mis kätkes endas otsust sulgeda aastaks 2022 Lõuna-Saksamaal 17 tuumaelektrijaama. Otsus otsuseks, aga reaalsus oli see, et alles pärast seda otsust nad said aru, et Põhja- ja Lõuna-Saksamaa vahel puuduvad piisavad elektriülekandevõimsused, selleks et transportida näiteks tuuleenergiat Lõuna-Saksamaale, kus on selle järele oluliselt suurem vajadus. Nii et iga otsus energeetikas on ülimalt pikaajaline, investeeringud energeetikasektoris on ülimalt kapitalimahukad ja neid ei ole võimalik teha enne valimisi n-ö loosungite loopimise teel ja puusalt tulistades. Aga tänane arutelu andis kindluse, et me Eestis seda tegemas ei ole. Kui veel korra selle Energiewende juurde tagasi tulla, siis selle tulemus on ju see, et me täna vaidleme sel teemal ja väga paljud riigid on allkirjastanud pöördumise, kus võideldakse teise Venemaad ja Saksamaad ühendava gaasijuhtme Nord Stream 2 vastu. Tegelikult on neil gaasi vaja just

selleks, et asendada puudujääke elektritootmises, mis on tekkinud tuumajaamade sulgemise tõttu. Ma arvan, et ma ei eksi, kui ma ütlen, et Eesti energiapoliitika on olnud Euroopa kliimapoliitika. Me oleme panustanud põlevkivielektri tootmisel kõvasti keskkonnasäästu, otseselt emissioonide piiramiseks on investeeritud üle 140 miljoni euro (ma räägin Narva Elektrijaamade elektritootmisvõimekusest). Kokkuvõttes on Eesti Energia tootmisportfellis panustatud rohkem kui 1,2 miljardit eurot puhtama ja efektiivsema energiatootmise arendamiseks. Kindlasti on tulevik õli ja elektri koostootmine, selles ei kahtle mitte keegi. Põlevkivi otsepõletamine lõpeb. Pikemaajaliselt saab seda teha vaid Auvere elektrijaamas. Hiljemalt aastaks 2023 langevad tööst välja neli elektritootmisplokki koguvõimsusega 615 megavatti.
Palun lisaaega!

12:51 Esimees Eiki Nestor
Kolm minutit lisaaega.

12:51 Kalle Palling
Nii nagu täna siin juba arutelude käigus kõlas, reaalselt jõuab see aeg kätte juba selle aasta lõpuks, sest nii on lihtsalt kasumlikum ja seda on mõistlik teha. Ehk on ülimalt realistlik rääkida, et aastaks 2040 või isegi aastaks 2030 me oleme sisuliselt väljunud põlevkivielektri tootmisest või põlevkivist otsepõletamise teel elektri saamisest. Siin mingit eraldi vaia maha lüüa, nagu on mainitud, tegelikult tarvis ei ole. Eriti vastutustundetu oleks rääkida põlevkivist kui sellisest loobumisest, sest nii nagu paljud eelkõnelejad on öelnud, sellega on seotud meeletu tööhõive: üle 6000 otsese töökoha ja üle 13 000 kaudse töökoha Ida-Virumaal. Me küll saime täna kinnitust, et töötukassa ja ettevõtjad omavahelises koostöös panustavad seal väga hästi tööturu ja tööjõu transformeerumisse, aga iga selline asi võtab aega.
Aga tulen veel korra tagasi Eesti energiapoliitika juurde. Selle ja Euroopa kliimapoliitika vahele ma paneks võrdusmärgi. Tõesti, taastuvenergia kasutuselevõtu ja selle osakaalu poolest oleme olnud üks eesrindlikumaid, eesmärgid, mis olid seatud aastaks 2020, on juba saavutatud. Enamikus suuremates asulates oleme gaasi asendanud biomassist sooja ja elektri koostootmisega. Meil on väga tõsised puudujäägid transpordis. Kui me räägime sellest, kus tegelikult kliimapoliitikat peaks ellu viima, siis see koht on transport.
Aga tulevikust rääkides, Reformierakonna liikmed on teinud ühe ettepaneku keskkonnakomisjoni menetluses oleva keskkonnatasude muutmise seaduse eelnõu kohta. Me näeme, et me peaksime muutma seda poliitikat, kuidas me kasutame põlevkivitööstuses loodud väärtust, nimelt peame silmas keskkonnatasusid ja laiemalt ka teiste loodusvarade kasutamisest saadavaid dividende. Ma arvan, st meie, muudatusettepaneku esitajad arvame, et me ei peaks kasutama seda raha ära nüüd ja kohe ja praegu, vaid peaksime seda Norra riigi eeskujul investeerima tuleviku investeeringute fondi, millest võiks rahastada sedasama innovatsiooni, millele ka teaduste akadeemia president väga kenasti viitas. Tõesti, tulevik on põlevkivikeemias, n-ö teistsugustes lahendustes, aga selleks, et nende teistsuguste lahendusteni jõuda, ei pea me olemasolevaid võimalusi ja tootmisvarasid kunstlikult kinni panema ja ära tapma. Selles mõttes on see arutelu olnud tõesti väga sisukas. Ma loodan, et valimiste lähenedes aset leidev valimisdebatt põlevkivisektori arengute teemal on vähemalt niisama hea, kui mitte parema kvaliteediga kui tänane arutelu siin. Suur tänu!

12:55 Esimees Eiki Nestor
Andres Herkel Vabaerakonna fraktsiooni nimel, palun!

12:55 Andres Herkel
Härra juhataja! Austatud Riigikogu liikmed, diskussioonist osavõtjad! Vabaerakonna fraktsiooni nimel ütlen ka mina, et põlevkivienergiast järkjärguline väljumine on vajalik, aga see ei saa toimuda ülepeakaela. See on muu hulgas julgeolekuküsimus ja realistlike alternatiivide olemasolu küsimus. Ma alustan sellest, et teen selle diskussiooni kohta mõned marginaalid. Minu meelest ei ole see Põxiti termin mitte teisejärguline küsimus, arvestades, et meil on just-just siin saalis olnud olulise tähtsusega riikliku küsimusena arutelu emakeele teemal. See on päris oluline küsimus. Ka minu meelest kuulub sellise mõiste kasutamine pigem kuhugi huumorinurka. Me võime siin nalja teha, "põks-põks" või kuidas see võiks kõlada saare murrakus, aga minu meelest olulisem küsimus on see, et ilmselgelt on see üle

võetud Brexiti nimest. Selle analoogia peale mõeldes ma ei tahaks, et Eesti väljumine põlevkivienergiast toimuks niisama läbimõtlematult ja samasuguste jõnksudega, nagu Brexiti protsess Euroopas praegu toimub.
Teine märkus on see, et ma tahaksin keskkonnakomisjoni sellel korral küll kiita. Minu meelest on see päris eeskujulik viis, kuidas ühte Riigikokku saabunud kollektiivset pöördumist niisuguse aruteluga käsitleda.
Arengukavade küsimus. Neid arengukavasid on riigis üldse palju, tihti on nad omavahel vasturääkivad. See, et selles valdkonnas on meil palju arengukavasid, kõneleb ilmselt ka sellest, et valdkond on oluline. Aga ma tahaksin teemaalgatajatele öelda, et kõikvõimalikel huvirühmadel ja algatusgruppidel Eestis on omadus mõelda uue strateegiadokumendi võtmes. Ma ei ole alati kindel, et uus strateegiadokument iseenesest on see võluvits, mis lahendab probleemid. Halvemal juhul kuhjatakse kokku erinevaid strateegiadokumente ja sellest ei pruugi midagi paremaks minna.
Nüüd see lõpptähtaja küsimus, mida siin tõstatati nii küsimustes kui ka härra Vakra poolt. Ma arvan, et me võime ju mõttes sellega mängida, aga ma ei tahaks, et see muutuks poliitilise loosungi esitamise küsimuseks. Selles, kas see tähtaeg on 2040 või varem või hiljem, usaldaksin ma pigem küll eksperte ja teadlasi, aga kindlasti on sellega seoses vaja vastata hulgale tähtsatele küsimustele ja leida lahendus probleemidele, mida minu meelest kõige selgemalt sõnastas siin härra Soomere. Kui Venemaa kõrvale jätta, siis ei ole meil naaberriikidest energia ülejääki võtta.
Mis puudutab taastuvenergiat, siis üks päris mõtlemapanev väide oli ka see, et tarbimise kasv tegelikult ületab taastuvenergia kasvu. Energialiikidest on tuule- ja päikeseenergial tõenäoliselt tulevikuperspektiivi, on vaja mõelda, kuidas neid paremini kasutada. Puit ei saa nii palju kindlasti tulevikulahendus olla, aga minu meelest kõige olulisem on tähele panna, et põhiline märksõna on ikkagi hajatootmine, see, kuidas seda saavutada, ja see, kuidas saavutada efektiivset salvestamist, nii et energiat saaks ka järjepidevalt kasutada. Seniks aga ...
Ma palun ka lisaaega! Ma palusin lisaaega, härra juhataja.

13:00 Aseesimees Enn Eesmaa
Jaa, palun, kolm minutit juurde!

13:00 Andres Herkel
Kindlasti tuleb mõelda sellele, milline võimalus on põlevkivienergiaga jätkamise puhul parandada tehnoloogiat, milline on parim võimalik tehnoloogia. Ka siin ma osutan teaduste akadeemia presidendi märkusele, et küsimus ei ole mitte ainult energias kui sellises, vaid Eestis on põlevkivienergial ja põlevkiviteadusel oma traditsioon, see on muu hulgas tehnoloogia arengu ja võimaliku müügi küsimus. Ma pean oluliseks ka seda, et me tõime sellesse diskussiooni tööturuprobleemid Ida-Virumaal. Ilma selleta seda teemat käsitleda oleks ilmselt ühekülgne.
Kui aga lõpetada mõne poliitilise noolega ja tulla tagasi hajatootmise ja salvestamise küsimuste juurde, eriti hajatootmise juurde, siis mulle tundub, et siin on üks oluline vastuolu. See vastuolu on see, et alternatiivne energiatootmine, hajatootmine, mis eeldab muu hulgas ilmselt pikemas perspektiivis täiesti teistsugust energiavõrku, kui meil praegu on, on põhimõttelises vastuolus Eesti Energia turumonopoolse seisundiga. See on üks probleemide allikas. Kui rääkida sellest, mis on valesti, siis võin öelda, et kui ma olen suhelnud päikeseenergia tootjatega, väiketootjatega, siis nad on öelnud, et neil on olnud liiga palju bürokraatlikke probleeme, selleks et nad saaksid üldse turule tulla ja oma vähest toodetud energiat ka võrku müüa. Siin on probleemid. Ausalt öeldes, ega see Tootsi Suursoo maa-ala üleandmine mitterahalise sissemaksena Eesti Energia aktsiakapitali ei kõla ka ettevõtlusvabaduse ja alternatiivide arendamise mõttes sugugi hästi. Ehk see protsess on kindlasti väga keeruline, aga selles protsessis tuleb anda alternatiivsetele tootjatele võimalusi sujuvamalt turule tulla. Aitäh!

13:02 Aseesimees Enn Eesmaa
Jaak Madison.

13:03 Jaak Madison
Austatud Riigikogu aseesimees! Head kolleegid! Ka mul on kindlasti hea meel, et ainult tuhande allkirjaga petitsioon on jõudnud lausa olulise tähtsusega riikliku küsimusena siia suurde saali. Paljude petitsioonidega seda ei juhtu. Nii et ühest küljest on see väga sümpaatne ja positiivne. Samas, vaadates

selle arutelu pealkirja, kus on suurelt kirjutatud "Põxit", justkui oleks teemaks võimalik põlevkivienergiast loobumine, ma arvan, et see annab ühiskonnale natuke vale signaali, nagu see teema olekski päevakorras. Olles kuulanud tänase arutelu argumente, eriti esimest ettekandjat, ei saa jätta mainimata, et oli fakte, mis ei ole eriti tõesed. Kindlasti tunnen ma head meelt, kui inimesed tunnevad muret globaalse jalajälje pärast, tunnevad muret meie elukeskkonna pärast, kuid pidada Eestit justkui vastutajaks kogu maailma eest, on meelevaldne ja kindlasti ka vale. Faktid räägivad enda eest. Kogu Euroopa CO_2 ehk kasvuhoonegaaside heitmed moodustavad 5% maailma heitmetest, Eesti osa Euroopa heitmetes on 0,9%, kogu maailma mastaabis on meie osakaal 0,05%. Rääkida neid numbreid vaadates sellest, et meie reostame liiga palju meie globaalset elukeskkonda, ei ole tõene. Fakt on ka see, et 4% SKT-st on märkimisväärne summa. See on üle 100 miljoni euro iga-aastast otsest tulu meie riigieelarvesse, kuid veelgi enam, palju suurem mõju on sel, et nii otseselt kui ka kaudselt on selle sektoriga seotud 20 000 inimest. Eelmisel aastal andis see Ida-Virumaal tööd üle 7300 inimesele. Kui keegi rohelistest või lihtsalt naivistidest lillelastest tuleb rääkima, et Põxit on väga vajalik, sest me reostame maailma, siis tere hommikust, see ei ole tõene.
Mis on alternatiivid? Keskkonnakomisjoni esimees andis põgusa ülevaate keskkonnakomisjonis toimunud arutelust. Mida siis pakutakse välja alternatiividena? Taastuvenergia koda olevat tulnud välja seisukohaga, et kui me tekitame Eestis energiakriisi, siis saame selle üle elada impordi suurenemise abil. Ehk me suurendame importi, lõpetades energiapoliitikas igasuguse sõltumatuse. Teine argument on see, et kuna meil puudub suurtööstus, siis energiavajadus on niikuinii väike. Sellesse on sisse kodeeritud seisukoht, et meile polegi tööstust vaja, mis on omakorda väga suur valeväide. On täiesti, ma ütleksin, ohtlik hakata mängima mõttega, et me ei tahagi Eestisse tööstust, me ei tahagi tööstuse arengut ja me ei tahagi energiasõltumatust. Väga-väga vale küsimuse püstitus, mis annab kümnetele tuhandetele inimestele ja tervele Eesti ühiskonnale väga vale signaali, et me peaksime loobuma põlevkivist. Mitte mingil juhul. Rääkimata faktist, et Eesti on maailmas põlevkivitööstuse oma majanduse hüvanguks rakendamise poolest nr 1. Me oleme olnud edukad näiteks Jordaanias oma teadmiste müügiga, me oleme laiendanud seda Ameerika Ühendriikidesse. Paratamatult jõuame ju ühel päeval küsimuseni, kuidas asendada fossiilsed kütused alternatiivsetega. Maailmas on põlevkivi olnud kolmanda- või neljandajärguline, kuid selle tähtsus tõuseb niikuinii ja siis on jällegi tähtsust meie teadmistel ja oskusel seda oskuslikult müüa.
Pigem võiks olla arutelu teema see, mis juhtub kunagi tulevikus pikemas plaanis, kui põlevkivi maavarana hakkab ennast ammendama. Mis on siis alternatiivid? Kindlasti ei ole alternatiiviks see, et paneme terve Eesti täis päikesepaneele ja tuulegeneraatoreid, see lihtsalt ei kata meie vajadust. Põgusalt mängis mõni küsija ka mõttega tuumaenergiast. See on olnud poliitiliselt väga ohtlik teema, millele on olnud väga tugevaid vastureaktsioone, kuid mina ütlen, et pikemas plaanis, aastakümnete jooksul saab sellest tõenäoliselt ainuke alternatiiv, et tagada energiasõltumatus, tagada meie julgeolek, arvestades meie piirkonna eripära, ja samas tagada meie majanduse, ühiskonna ja eelkõige tööstuse vajaduste katmine. Aitäh!

13:08 Aseesimees Enn Eesmaa
Jürgen Ligi.

13:08 Jürgen Ligi
Hea juhataja! Austatud kolleegid! Päris jube tunne tekib. Kuulsime siin äsja sellist tõde, et kõik on lollid ja faktid ütlevad, et Eesti ei saasta loodust, sest meid on nii vähe. Kui mina olin nii vana, siis ma olin juba koolis käinud. Mul oli kaks ülikooli läbi ja kolmandas õpe algamas, aga põhimõtteliselt kasvasin ma ikkagi teadmises, et tulevik on väga tume ja see tume tulevik saabub selle sajandi esimese poole lõpuks. Ma olin lugenud Rooma Klubi aruandeid, õppinud esimese erialana geograafiat ja see oli tõeliselt masendav mõte, mis edasi hakkab saama. Peab ütlema, et ma siiamaani ei tea, mis hakkab edasi saama. Tegelikult lahendusi ei ole. Ma tahaks hirmsasti, et Eesti saaks oma majandust arendada põlevkivi baasil, et meil oleks energiat, oleks valgust, soojust, jõukust, et venelastel Kirde-Eestis oleks tööd, aga ma ei tea, kuidas see on tehtav. Seda ma tunnistan. Õnneks eelkõneleja teab. Ta eitab kõike. Kui ütled ei, siis järelikult seda pole, siis ei ole vaja koolis käia, võid lihtsalt teised kuu peale saata, akadeemia presidendi, professorid, kogu maailma, ning öelda, et kliima soojenemist ja teadust ei ole, see kõik ei ole üldse võimalik.
Aga see teemaseos, mida Rooma Klubi oma graafikutel joonistas, viis kokkuvõttes asjani, mida

eelkõneleja – ma ei taha ta nime nimetada – kõige rohkem vihkab. Lahenduseks on ta pigem leidnud koonduslaagrid, mitte inimkonna tõhusad ümbermõtlemised. Alguses on saastamine, ressursside lõppemine, veepuudus, etnilised konfliktid, sotsiaalsed konfliktid ja ränne. Mitte kusagil ei ole lahendust, kuidas saaks väike Eesti oma miljoni inimesega jääda ellu, nii et keerulisemates klimaatilistes tingimustes elavad vaesemad rahvad, ja mis seal salata, ka konfliktsemad rahvad, ülerahvastatud piirkondadest tulevad rahvad meid üle ei ujutaks. Kuulasin ja mõtlesin, kuidas see inimene viib kokku selle, et meie siin ehitame industriaalset ühiskonda, põletame fossiilset kütust edasi endises tempos, saame kõik rikkaks, aga mujal mitte midagi ei muutu. Isegi, kui me ei suuda mujal mõjutusi esile kutsuda, siis mis saab siis, kui niimoodi mõtlevad kõik, kes suudavad ka põletada, industrialiseerida, tarbida, paljuneda? Kõik graafikud, mida Rooma Klubi joonistas, ei olnud algusest peale päris laitmatud, sest nad olid liiga lineaarsed. Ka rahvastiku mõttes on trend olnud pigem aeglustuv. Aga hull lugu, et aastad on ikka enam-vähem samasugused, nendel kümnenditel, mis on meil käeulatuses, on väga halvad asjad juhtumas. Nad võivad juhtuda siin või seal, võivad tekkida inimkonfliktid, võivad tekkida looduskonfliktid. Igatahes on 99% liikidest juba välja surnud ja me ei tea, millal käib see habras prõks, mille järel ökosüsteemid lõpetavad tootmast meile toitu, millal tasakaal läheb sellisel kujul paigast ära, millal läheb tasakaal inimkonnas sedapidi ära, et inimesed ei püsi enam kodus ja nad lihtsalt hakkavad tulema. Jaak Madison ütleb, et neid pole olemas ja me näitame neile lihtsalt ust. Ma ei tea. Kas tõesti saab silmad-kõrvad kinni elades ja koolis mitte käies tulla ja õpetada teaduste akadeemiat ja kogu maailma teadlasi, eitada kõike ja olla siiski parlamendi liige, kandideerida uuesti?
Palun lisaaega!

13:12 Aseesimees Enn Eesmaa
Kolm minutit juurde. Palun!

13:12 Jürgen Ligi
Ma olen nõus kõigi nende leevendavate juttudega, aga ma näen ka isegi nendes nõrka kohta. Me peame põlevkivi põletamisest ilmselt loobuma, see on meie ühine meile pealesuruv poliitika. Pigem on see olnud aeglane kui kiire. Aga põlevkivikeemiast on ju räägitud sada aastat ja Eestil on kogu aeg neid näiteid olnud. Neid ampulle ja tooteid olen mina näinud oma arust 1960-ndatest alates. See on võimalus, aga see kõik eeldab tegelikult ikkagi edasi kaevandamist. Õlitootmine on ju tore ja ma olen sellega nõus, me peaksime põletamise asemel õli tootma, aga nagu tänagi siin öeldi, ega see ei muuda keskkonnakoormust. Võib-olla koguseid muudab. Tegelikult isegi mitte võib-olla, vaid sedapidi on see võimalik, me saame samast kogusest suurema hulga tulu. Aga pikad trendid on ikkagi üsna pessimistlikud. Mõni ütleb, et meil on võimalik kõik need saastemäed teedeks ehitada, aga ega neid neljarealisi teid ei saa ka sellises olukorras aina juurde vorpida, kogu maad ei saa ära asfalteerida, see kõik nõuab esiteks keskkonna saastamist ja teiseks ka keskkonda saastava tegevuse jätkamist ehk autotransporti.
Nii et me oleme mitut pidi väga huvitavates ummikteedes, aga eks me püüame mõelda niisama positiivselt nagu Tarmo Soomere ja loota, et need alternatiivsed ja energiatootmist hajutavad meetodid on kokkuvõttes jätkusuutlikud. Ma ei saanud küll vastust, kas näiteks materjalitööstuse seisukohalt nad seda on, kas meil on värvilisi metalle ja kõiki neid vahendeid, mis on päikese- või tuuleenergia tootmiseks vajalikud, kas me saame üle julgeolekuprobleemidest, mitte ainult energeetikas, vaid ka lihtsalt radarite süsteemi mõttes ja kas me üldse suudame oma riiki kaitsta, kui maailm on nii rahutu, nagu ta trendina on ning inimesed ja rahvad kipuvad teistele külla. See, et meil praegu ei ole suurt migratsiooni, ei tähenda, et see ei oleks tulemas, aga see kõik on tegelikult seotud keskkonnakaitse ja kliimapoliitikaga.
Ma soovitan eriti EKRE-le, et mõelge sedapidi, ärge päris huupi neist teemadest rääkige, teist on targemaid inimesi küll, kui mitte mina, siis teadlased, ja nad ütlevad, et jah, fossiilkütustel ei saa maailm edasi püsida. See, mida te kirjutasite selle kohta oma 2015. aasta programmis, on parem kui see, mida te praegu lubate – kõige odavamaid aktsiise. See ei ole lahendus. Aktsiisipoliitika kuulub selle kõige hulka. Ka see, et me ei ehita teid lihtsalt igaks juhuks, vaid nii palju kui vaja, ja kokkuvõttes muudame oma tarbimist ja tootmist, on kõik meie kohus, muu hulgas rahvuse püsimise nimel. Aitäh!

13:16 Aseesimees Enn Eesmaa
Henn Põlluaas.

13:16 Henn Põlluaas

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Tore oli ju kuulda, kui eelkõneleja rääkis, et tema on kõige targem, tema on ainukesena koolis käinud ja kõik meie ülejäänud siin oleme rumalamad kui lauajalg. Aga samal ajal vähemalt mind, kes ma enda arust olen ka siiski kõige kiuste koolis käinud ja isegi ülikoolis, paneb väga imestama see, kui kõige targem inimene ühe hingetõmbega on valmis hävitama kogu Eesti põlevkivitööstuse ja põlevkivienergeetika ning siis avaldab lootust, et äkki kunagi tõepoolest leiutatakse midagi võrdväärset, mis võiks alternatiiviks olla, ja teise hingetõmbega püüab kogu maailmavalu, kogu maailma saastatust, kõiki probleeme meie kaela kallata. Ja kui leidub erakond, kes ei ole sellega nõus, siis tuleb välja, et ka see erakond on täiesti harimata ega ole koolis käinud.
Aga vaatame fakte. Täna on siin ka varem kõlanud, et Eesti osakaal kogu maailma CO_2 emissioonis on 0,05% ja Euroopa emissioonis 0,9%. Maailma mastaabis on see olematu. Maailmas on terve hulk riike, kes saastavad oluliselt rohkem kui Euroopa Liit. Võtkem näiteks India. Ma usun, et Eestis ja ka siin saalis on palju inimesi, kes on seal käinud ja on näinud justkui prügimäele ehitatud elamurajoone, kus see prügimäetegevus jätkub, kes on näinud miljoneid musta tossu välja ajavaid tehaseid ja autosid ning kes teab mis imelikke sõiduvahendeid. Siin on inimesi, kes teavad, millises olukorras on keskkond Aafrikas, Lähis-Idas ja mujal Aasias, kus see probleem on tõesti kohutav ja õudne. Aga see meid ei huvita. Meie peame võtma kogu vastutuse enda peale siin Eestis, kus on Euroopa kõige puhtam õhk. Jah, tõsi, OECD analüüsi hinnangul olevat meie jalajälg ühe inimese kohta üks suuremaid Euroopas, aga samas on meie territoorium, selle asustatus ning inimeste arv hoopis teistsugused. Nii et lõppkokkuvõttes selline võrdlus ei päde.
Eesti on paratamatult olukorras, kus meil ei ole põlevkivitööstusele ja põlevkivienergeetikale alternatiive. Neid alternatiive ei suutnud täna pakkuda ei roheliste esindaja ega ka lugupeetud akadeemia president. Sellepärast, et neid lihtsalt ei ole.
Mis oleks alternatiiviks, kui me loobume põlevkivienergeetikast? Kas tuuleenergia? Eelmine aasta oli 105 päeva, kui tuult ei olnud. Kas bioenergeetika? Ka lugupeetud akadeemik ütles, et see ei ole alternatiiv. Ta väitis ka, et tuumaenergeetika ei ole alternatiiv. Aga mis siis üle jääb, kas hakata elektrit sisse ostma? Siis me muutume täiesti sõltuvateks teistest riikidest ja kõikidest hinnakõikumistest.
Palun lisaaega!

13:20 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun! Kolm minutit juurde.

13:20 Henn Põlluaas

Ja kogu jutt energiajulgeolekust kaotab viimasegi mõtte. Eestil on põlevkivi õnneks veel palju. Meil on ka okupeeritud alal, Narva jõe teisel poolel, 400 miljonit tonni põlevkivi. Kui me toodaksime diislikütust tänapäevase tehnoloogia järgi, siis saaksime selle abil sõltumatuse 75 aastaks. Sellest jätkuks meile kolmveerand sajandiks. Me oleme valmis selle minema heitma mingisuguste lootuste tõttu, et äkki kunagi leiutatakse alternatiivsed energiasaamise meetodid, mis asendavad põlevkivi. Jah, tõepoolest, tehkemgi seda siis, kui on olemas alternatiivsed energiatootmise meetodid. Aga mitte varem. Alternatiivsed meetodid ei tähenda lihtsalt seda, et on kuidagi teisiti võimalik, vaid need peavad olema ka konkurentsivõimelised, need peavad olema odavamad kui tänane energeetika, muidu me lihtsalt laostame ennast, me laostame oma riigi, me laostame oma inimesed. See ei saa ju ometi eesmärk olla. Eesmärk on just nimelt meie energeetilise sõltumatuse, meie toimetuleku, meie majanduse, tööstuse ja inimeste heaolu areng ja kestmine. Sellest vaatevinklist me mitte lihtsalt ei või seda probleemi vaadata, vaid me peame kogu seda probleemi nii vaatama.
Hiljuti käisin riigieelarve kontrolli erikomisjoniga Tšehhis. Seal ütlesid parlamendi esindajad täiesti selgelt, et jah, Euroopa Liidus on sellised eesmärgid, aga nemad ei kavatsegi neid täita, nendel on kivisöeenergeetika ja tööstus, mis sellel põhineb, ja nad ei kavatsegi seda kinni panna ega lõpetada, sest see kahjustaks nende majandust, nende rahvuslikke ja riiklikke huve. Kogu see Euroopa Liidu ja muude selliste äärmuslike puukallistajate jutt on lihtsalt utoopia. Täpselt sedasama seisukohta peame meiegi siin jagama ja kaitsma. Me peame seisma enda majanduslike ja riiklike huvide eest, mitte vabatahtlikult endale veskikivi kaela siduma ja kõrgelt tammilt alla hüppama. Ma loodan, et edaspidi arutletakse tõesti asjalike alternatiivide üle. Aitäh!

13:24 Aseesimees Enn Eesmaa
Peeter Ernits.

13:24 Peeter Ernits
Hea juhataja! Head kolleegid! Kuulasin kolleeg Ligi juttu kabinetis olles. Räige ja rumal jutt. EKRE seltskonnas olles on sügavalt solvav sellist juttu kuulata, aga seda juttu on kõvasti leierdatud, et tegemist on mingi lameda maa seltskonnaga. Ei, Jürgen, nii see ei ole. Ka mina olen õppinud, ma olen bioloogiateaduskonna lõpetanud, olen läbinisti roheline ja loen kõiki neid materjale. Mingi sellise lameda templiga ei maksa siin mingit seltskonda kostitada. Ma ei hakka kordama neid tööhõiveprobleeme ja seda, et suur osa SKP-st tuleks millegagi katta, kui n-ö Põxit kiiresti ära teha. Eelkõige on minu meelest oluline energeetiline sõltumatus. Eesti põeb tegelikult tugevalt suveräänsuse ja sõltumatuse sündroomi. Ma ei hakka sellest pikalt rääkima, praegu on jutt energeetilisest sõltumatusest ja iseseisvusest. Põlevkivi, tahame või ei taha, on selle tagatis. Põlevkivi on uuritud väga pikalt. Mul on kahju, et head sõpra Anto Raukast ei ole siin kusagil, ta on ka juhtumisi akadeemik ja juhtumisi räägib sama juttu, mida räägin mina või räägib Jürgen Ligi mõiste järgi lameda maa seltskond EKRE. Akadeemik Soomere jutt oli väga arukas, nagu ka paljude teiste tänaste esinejate jutt siin. Ma ei tahaks seda kõike korrata. Nii et tegelikult ei ole tarkus mitte ainult Reformierakonna või mõne teise seltskonna peades. Tarkus jaguneb siin saalis enam-vähem ühtemoodi.
Aga ma tahtsin juhtida tähelepanu sellele algatusele, mis on väga tänuväärne. Tuleb mõelda selle peale, mis hakkab juhtuma, sest tõepoolest liigub maailm üsna hirmuäratava kiirusega kuristiku poole. Siin tuleb olla paljuski solidaarne maailma teiste riikidega. Aga me peame siin saalis mõtlema eelkõige oma julgeolekule ja sõltumatusele, praegu siis energeetilisele sõltumatusele. Ja põlevkivi, tahame või ei taha, on selle põhiline garant.
Aga kolmapäeval, homme juba, hakkame hiidpika päeva jooksul arutama ühte teist eelnõu, eelnõu 645. See on selline huvitav eelnõu, mida muu hulgas on valitsus aasta otsa marineerinud. Ma räägin sellest ka homme, see on selle asjaga väga tihedalt seotud. Tänase algatuse taga on tuhatkond inimest ja taastuvenergia koja praegune juht, kes siin esimesena sõna sai ja on juhtumisi praeguse ministri Rene Tammisti mantlipärija. Kui ma küsisin eelnõu 645, keskkonnatasude seaduse muutmise seaduse eelnõu esimesel lugemisel keskkonnaminister Kiislerilt, miks valitsus on aasta otsa seda nii olulist keskkonnatasude tõstmise eelnõu marineerinud, siis ta vastas mulle, et jah, erimeelsusi on. Aga teate, sõbrad, mis need erimeelsused olid? Erimeelsuste põhjus oli see, et ühe lobigrupi, huvigrupi esindaja, taastuvenergia koja endine juht Rene Tammist on vahepeal saanud Eesti Vabariigi ministriks. Täna esines siin tema mantlipärija esimese ettekandega. Küsimus on eelnõu 645 puhul, mida me hakkame arutama kolmapäeval, tegelikult selles, kui palju Vabariigi Valitsus, kui me selle eelnõu vastu võtame, hakkab oma määruses seda n-ö maksuredelit rakendama. Selle vastu on Vabariigi Valitsuses punnitud. Sotside juhitud taastuvenergia koda, kelle juht on saanud ministriks, on punnitanud selle nimel, et elektritootmise puhul see redel muutuks elektritootjatele kahjulikumaks. Need on need traagelniidid, mis asuvad sügavamal, siin saalis nendest palju ei räägita. Ma loodan, et kolmapäeval me räägime sel teemal veel ja tänane on n-ö eelmänguks ...

13:30 Aseesimees Enn Eesmaa
Kolleeg Peeter Ernits, kas soovite lisaaega?

13:30 Peeter Ernits
Jah, paar minutit.

13:30 Aseesimees Enn Eesmaa
Palun! Kolm minutit juurde.

13:30 Peeter Ernits
Nii et see on tegelikult eelmäng homsele eelnõu arutelule, kordan veel, see on eelnõu 645 ja toimub juba selle teine lugemine. Mis on selle tegelik tagamaa? Tegelikult käib vaikne lobitöö, et takistada

põlevkivist elektri tootmist, muuta seda keerulisemaks ja soodustada n-ö taastuvenergeetikat ja tuulikuid. Selle pealobimehest on praeguseks saanud Eesti Vabariigi minister. Nii et ma jälgin huviga, kuidas see asi käib, ja arvan, et see on huvitav ka kõigile teistele. Aitäh tähelepanu eest!

13:30 Aseesimees Enn Eesmaa

Tarmo Kruusimäe.

13:31 Tarmo Kruusimäe

Hea aseesimees! Head reipad töökaaslased, kes te kõik siin kuulamas olete! Minul on võimalus olnud seda suurepärast pikka esitlust kaks korda näha. Majanduskomisjonis me tegime suurema ümarlaua. Ja mis siis selgus? Selgus, et meie kodanikuühiskond elab väga hästi. Piisab sellest, kui mõni MTÜ otsib endale probleemi, siis ta pakub selle välja ja sellest saab justkui suurem probleem. Siis ta pakub seda mõnele erakonnale, kes teeb sellest väga suure probleemi ja pakub välja, et tema ongi ainuke, kes oskab ja suudab seda probleemi lahendada.
Eelkõnelejad on juba maininud siin fakte, millises olukorras on tegelikult Eesti õhk ja kui ohtlik on see põlevkivi meil, millest peame kohe-kohe lahti saama. Eeldasin ka mina, et selle MTÜ noored, kes olid kohapeal, ja ka keskkonnakomisjoni esimees, kes sai ju tegelikult seda jälgida interneeduse ülekande vahendusel, on jõudnud võib-olla äratundmisele, et see ei ole see kõige suurem ja olulisem probleem, mis meil praegu on. Me võime ta värvida küll suureks roheliseks probleemiks, aga see ei ole veenev. Mina eeldasin, et sellest ei tule olulise tähtsusega riiklikku küsimust. Kui see nüüd on olulise tähtsusega riiklik küsimus, siis on mul keeruline mingit muud seisukohta öelda, kuid ma räägin nendele inimestele, kes tahtsid teada, mis meil täna siin toimus.
Toon lihtsa näite. Täna toimus meil arutelu selle üle, et nutitelefonid kui sellised on saatanast. Esitati väide, et lapsed on kogu aeg nutitelefonides ja nad jäävad tegelikult päev-päevalt rumalamaks. Laste nutikust ja rumalust mõõdame me PISA-testiga, aga selle tulemusi me arvesse ei võta, sest väide on, et nutitelefonid on saatanast, ja mida rohkem lapsed nutitelefonides on, seda rumalamaks nad ka jäävad. Täna on siis teist korda ära tõestatud see, et nutitelefonid on saatanast. PISA-testi me ei vaata, sest nutitelefonid on saatanast. Keeldude ja käskudega me tegelikult kaugele ei jõua. Minu arvates nad nüüd tahtsid lihtsalt laiemat auditooriumi. Ma eeldan, et see jääb nüüd laeks, aga mine tea, meie rahvusringhääling ja kõik teised kommertskanalid näevad, et võib-olla saaks siia vahele veel törtsu reklaamigi müüa. On ju sügis käes, seenehooaeg, iga kolmas reklaam kutsub aga muudkui seenele-seenele. Head algatajad! Metsas on roheline, mingem teiegi, korvike käes ja väits teises peos, seenele. Ilusat sügist!

13:34 Aseesimees Enn Eesmaa

Rohkem sõnavõtusoove ei ole, lõpetan läbirääkimised ja selle olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu. Kuna meie kõik otsustasime hääletuse teel, et tänane tööpäev siin suures saalis kestab kuni selle päevakorrapunkti ammendumiseni, siis soovin teile kõike kõige paremat tööks komisjonides. Kohtume homme!

Istungi lõpp kell 13.35.